

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 11 mars 1944 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 december 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 8, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga;
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361); samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 49 a § alkoholistlagen den 12 juni 1931 (nr 233).

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft de i anledning av densamma inom riksdagen väckta motionerna I: 205 av herrar *Linder* och *Siljeström*, II: 399 av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.* samt II: 307 av herrar *Lövgren* och *Mosesson*.

I förstnämnda båda motioner, vilka äro likalydande, hemställes, att riksdagen måtte

dels antaga en lag med samma innehåll som stadgandena i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken, i vad de avse eftergift av åtal för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, vilken lag torde få träda i kraft samtidigt med den i propositionen nr 8 föreslagna lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga,

dels ock i samband därmed vidtaga de jämkningar i sistnämnda lagförslag, som därav må kunna föranledas.

I motionen II: 307 hemställes, att riksdagen i samband med antagandet av det i förevarande proposition framlagda förslaget till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående eftergift av åtal mot vuxna personer för brott, varå kan följa frihetsstraff, ävensom angående frågan om domstols rätt att eftergiva straff.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för de genom propositionen framlagda lagförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. För motiveringen till motionärernas yrkanden redogöres nedan.

Nuvarande bestämmelser om åtal för brott m. m.

Enligt svensk rätt tillkommer det allmän åklagare eller den av brottet kränkte att väcka åtal. Allmän åklagares åtalsrätt omfattar i regel alla brott, som icke i lag uttryckligen undantagas från allmänt åtal (målsägandebrott) eller för vilka allmänt åtal göres beroende av angivelse från målsäganden (angivelsebrott). Allmän åklagares åtalsplikt är i princip lika omfattande som hans åtalsrätt, svensk rätt står på den absoluta åtalspliktens eller på den s. k. legalitetsprincipens grund. Denna princip har kommit till uttryck i 19 § 1 och 3 punkterna i promulgationslagen till strafflagen, där det stadgas, att allmän åklagare skall tala å brott som hör under allmänt åtal, ändå att angivelse därom ej sker, samt att han är pliktig att utföra åtal å brott, som hos honom av målsägande angives, där brottet ej är sådant att det enligt lag må åtalas endast av målsäganden.

En mellanform har införts genom 1942 års lagstiftning om förmögenhetsbrott. Vissa mindre svåra förmögenhetsbrott — oredligt förfarande, olovligt förfogande och olovligt brukande — få i regel endast åtalas av målsäganden men allmänt åtal må äga rum därest sådant av överåklagaren finnes påkallat ur allmän synpunkt, och i fråga om samtliga brott mot 20—22 kap. strafflagen med undantag av grov stöld, rån, grovt bedrägeri och grov förskingring gäller att, om brotten förövats mot make, trolovad eller vissa andra närstående personer, allmänt åtal endast under liknande förutsättning må ske utan angivelse av målsäganden. Genom lag den 28 maj 1943 har en sådan begränsad åtalsrätt även fastställts beträffande vissa misshandelsbrott som tidigare endast efter angivelse fått åtalas av allmän åklagare.

Jämte dessa regler rörande omfattningen av åklagarens åtalsrätt och åtalsplikt finnas vissa bestämmelser om eftergift av allmänt åtal i fall då sådant eljest skolat anställas.

Enligt en kungörelse av den 18 december 1823 må ingen, som för mord, rån, stöld eller annat grovt brott insatts å fästning eller allmän arbetsinrättning på längre eller kortare tid, utlämnas till rannsaking för tidigare förövat brott, med mindre målsäganden det fordrar eller det befinnes, att hans fällande till ansvar för det nyupptäckta brottet skulle medföra förhöjt ansvar för honom, eller det är troligt, att rannsakingen skulle medföra upptäckt av andra i brottet invecklade personer. Prövningen av huruvida åtal i dylika fall skall ske tillkom enligt samma bestämmelse alltid Kungl. Maj:ts befallningshavande men har genom lag den 24 april 1936 överflyttats till landsfogde, när brottet förövats annorstädes än i Stockholm. I 1823 års kungörelse givas även vissa bestämmelser om åtal mot den som av domstol ansetts saker till »högsta kroppsplikt».

Lagstiftningen innehåller vidare stadganden som innebära möjlighet till åtalseftergift beträffande förseelser av ämbets- och tjänstemän. Enligt 3 § i instruktionen den 14 mars 1941 för riksdagens justitieombudsman må denne, när han finner att någon, vars ämbetsutövning står under hans tillsyn, felat endast av ovarsamhet och utan vrång avsikt, låta bero vid vunnen rättelse

eller avgiven förklaring eller vad eljest förekommit i saken. Motsvarande bestämmelse finnes i 4 § instruktionen för riksdagens militieombudsman.

Vissa i administrativ ordning utfärdade instruktioner lämna möjlighet till eftergift av åtal i fråga om ordningsförseelser. Enligt instruktionen för överståthållarämbetet av den 9 september 1938 (SFS nr 597) äger sålunda polismästaren, där fråga är om överträdelse av andra bestämmelser än dem som meddelats i den i 87 § regeringsformen stadgade ordning eller eljest blivit av Kungl. Maj:t med riksdagen meddelade, att låta saken förfalla eller bero vid varning i stället för att hänskjuta den till polisdomstolen. Motsvarande befogenhet har genom instruktionen för polismästaren i Örebro av den 12 augusti 1932 (SFS nr 392) tillagts denne, om en förseelse är av ringa beskaffenhet och icke innefattar förnärmelse av enskild person. Liknande regler finnas i instruktionerna för polismästarna i Göteborg och Malmö av år 1883 resp. 1888.

Bestämmelser om åtal eftergift ha även meddelats i vissa lagar om särskilda behandlingsformer. När någon som ådömts tvångsuppfostran misstänkes att hava före slutlig utskrivning begått brott, tillkommer det enligt 14 § lagen om tvångsuppfostran landsfogden eller, i Stockholm, förste stadsfiskalen att avgöra huruvida allmänt åtal lämpligen bör ske. Motsvarande bestämmelse finnes för den som ådömts ungdomsfängelse i 19 § lagen om ungdomsfängelse. Stadgandet i lagen om tvångsuppfostran har genom bestämmelse i 44 § 3 mom. lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslagen) utsträckts att gälla även för den som för skyddsuppfostran intagits å allmän uppfostringsanstalt eller dit överförts från skyddshem. Före sitt avgörande i åtalsfrågan skall överåklagaren inhämta yttrande från styrelsen för uppfostringsanstalten respektive ungdomsfängelsenämnden.

I samband med 1939 års lagstiftning om villkorlig dom, vilken trätt i kraft den 1 januari 1944, ha liknande stadganden beslutats i fråga om dem som intagits å skyddshem eller alkoholistanstalt. Om den som för skyddsuppfostran intagits i skyddshem misstänkes att hava före slutlig utskrivning begått brott, skall enligt 44 § 4 mom. barnavårdslagen överåklagaren efter hörande av skyddshemmets styrelse avgöra huruvida allmänt åtal lämpligen bör ske. Enligt 49 a § alkoholistlagen skall överåklagaren på samma sätt pröva frågan om åtal när någon, som enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt, misstänkes att hava före utskrivning från anstalten begått brott, varå enligt lag icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader; yttrande skall i detta fall inhämtas från alkoholistanstaltens styrelse.

Slutligen har genom den nya rättegångsbalken vissa nya stadganden om åtal eftergift införts i svensk rätt. Bestämmelserna äro intagna i 20 kap. 7 § och avse två grupper av fall. Enligt den ena bestämmelsen må allmänt åtal eftergivnas om å brottet icke kan följa svårare straff än böter och det är uppenbart att den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt. Den andra bestämmelsen, som i viss mån motsvarar den nyssnämnda kun-

görelsen av år 1823, innehåller att allmänt åtal må eftergivnas om brottet förövat innan den misstänkte dömts för annat av honom förövat brott eller tillfullo undergått straff eller annan påföljd för sådant brott, och det är uppenbart, att brottet i jämförelse med det andra brottet är med hänsyn till påföljden utan nämnvärd betydelse. Eftergift må återkallas om tillräckliga skäl för densamma finnas ej längre föreligga. Målsäganden äger väcka åtal för brott som avses med eftergiften; en av processlagberedningen bl. a. för detta fall föreslagen preklusionsfrist av sex månader, räknat från åklagarens beslut, återfinnes ej i den antagna lagen.

Bestämmelserna i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken överensstämman med de av processlagberedningen föreslagna stadgandena om åtalseftergift vid bötesbrott, vilka i oförändrad form upptogos i propositionen nr 5 till 1942 års riksdag. Första särskilda utskottet, som tillstyrkte förslaget i denna del, yttrade i sitt utlåtande (nr 2 s. 111) att inom utskottet viss tvekan yppats, huruvida det kunde vara lämpligt att i den omfattning, som förslaget innebure, möjliggöra åtalseftergift vid bötesbrott. Då utskottet likväl ansett sig kunna godtaga förslaget på denna punkt, hade utskottet utgått från att de närmare föreskrifter om eftergift av åtal, som skulle meddelas i administrativ ordning, komme att — efter ytterligare utredning i frågan — erhålla sådant innehåll, att erforderlig kontroll över institutets handhavande vunnas och missbruk undvekes.

Frågan om eftergift av åtal har tidigare i flera sammanhang varit föremål för behandling. Här må endast återgivnas följande uttalanden av första lagutskottet vid 1942 års riksdag i dess utlåtande (nr 18) rörande den nya lagstiftningen om förmögenhetsbrott:

Den reglering av åtalsrätten beträffande förmögenhetsbrotten, som propositionen innefattar, har ej avseende å frågan om *eftergift av åtal*. Denna fråga får emellertid en ökad aktualitet genom den utsträckning av det straffbara området som propositionen innebär. Framför allt synes straffbeläggandet av försök till snatteri och liknande lindriga brott, vilka ofta förövas av ungdom utan mera utpräglade brottsliga anlag, såsom komplement kräva införande av en vidgad möjlighet att underlåta allmänt åtal och i stället anlita andra samhällseliga åtgärder för den felandes tillrättaförande.

Särskilt beträffande ungdom i åldern 15—18 år måste det i många fall anses lämpligare att den som begått ett kanske helt ringa förmögenhetsbrott blir föremål för ingripande från barnavårdsmyndighet än att åtal väckes mot honom inför domstol. Är fallet av den art att ett omhändertagande för uppfostran finnes påkallat, torde sålunda mången gång en av barnavårdsnämnden ombesörjd skyddsuppfostran vara att föredraga framför en av domstol ådömd tvångsuppfostran. I samband med den nya lagstiftningen om villkorlig dom, vilken emellertid ännu ej trätt i kraft, genomfördes sådan ändring i barnavårdslagen att åtal kan eftergivnas beträffande den som för skyddsuppfostran intagits å skyddshem. Emellertid kunna de ifrågakommande brotten ofta vara av så ringa beskaffenhet eller omständigheterna eljest vara sådana, att ett intagande å skyddshem vore en onödigt stark reaktion från det allmännas sida med anledning av brottet. Anstaltsvård bör ju icke tillgripas, om den kan undvikas. Barnavårdslagen erbjuder också andra former för ingripanden, vilka kunna vara tillräckligt effektiva. Beträffande

minderårig kan det sålunda, även då denne uppnått straffbarhetsåldern, stundom vara tillräckligt att påkalla strängare tillsyn i hem eller skola i förening med en allvarlig varning för vad han låtit komma sig till last. Det synes därför föreligga behov av möjlighet till åtalseftergift beträffande ungdomliga lagöverträdare, särskilt i åldern 15—18 år, även i andra än de fall som avses med ovannämnda ändring i barnavårdslagen.

Emellertid har utskottet inhämtat, att i de av justitieministern för strafflagberedningen lämnade direktiven jämväl ingår att närmare undersöka spörsmålet om införande av regler om åtalseftergift beträffande sådana fall, där fråga är om brottslighet av mera tillfälligt slag. Utskottet finner därför icke anledning att föreslå någon särskild skrivelse från riksdagen till Kungl. Maj:t i ämnet utan inskränker sig till uttalande av önskemålet att utredningen angående åtalseftergift i fråga om ungdomliga lagöverträdare måtte fullföljas utan dröjsmål och förslag i ämnet snarast föreläggas riksdagen.

Strafflagberedningens förslag.

Med stöd av Kungl. Maj:ts beslut den 6 oktober 1938, varigenom strafflagberedningen tillsattes och dess allmänna arbetsuppgifter bestämdes, förordnade dåvarande chefen för justitiedepartementet den 19 mars 1942 att beredningen skulle upptaga frågan rörande lagstiftning om åtalseftergift såvitt angår ungdomliga lagöverträdare. Till att vid utredningen samråda med beredningen, som bestod av presidenten K. Schlyter, förordnades samtidigt häradshövdingen G. A. Eriksson, överdirektören H. Göransson, borgmästaren M. Heuman och professorn I. Agge, varjämte sekreteraren hos ungdomsfängelnsnämnden T. Lindberg förordnades att såsom sekreterare biträda beredningen vid utredningsarbetet.

Den 30 maj 1942 avlämnade beredningen promemoria med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. (SOU 1942: 28). Av de utav beredningen utarbetade lagförslagen — förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga och förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen — har förstnämnda förslag intagits såsom bilaga å s. 64 i propositionen.

I den allmänna motiveringen till de föreslagna lagbestämmelserna uttalar strafflagberedningen sammanfattningsvis, att den funne starka skäl föreligga för att möjlighet till åtalseftergift öppnades i fråga om unga brottslingar, dock med det viktiga förbehållet att det icke gällde att lämna brottet utan påföljd men att ersätta lagförandet med andra åtgärder, som utan att tillskynda den skyldige och hans anhöriga onödigt lidande vore bättre ägnade för hans tillrättaförande. Åtalseftergift borde icke betraktas som en processuell fråga utan som ett straffrättsligt institut.

Såsom förutsättningar för eftergift av åtal uppställes i förslagets 1 §, att fråga är om brott som någon begått innan han fyllt 18 år och för vilket åtal skall väckas vid allmän underrätt, att enligt lag å brottet eller, där flera brott förövats, å något av dem kan följa fängelse eller straffarbete, att den brottsliges karaktär och personliga förhållanden i övrigt giva skälig anled-

ning antaga, att han skall låta sig rättas genom åtgärd av barnavårdsnämnd eller eljest utan att åtal väckes samt att åtal ej är påkallat med hänsyn till brottets beskaffenhet eller eljest ur allmän synpunkt.

I fråga om förutsättningen att brottet skall vara begånget av person i åldern mellan 15 och 18 år anför beredningen att skäl talade för införande i begränsad utsträckning av möjlighet till åtalseftergift även för personer i åldern 18—21 år men att institutet ansetts åtminstone till en början böra begränsas till de yngsta lagöverträdarna. Beredningen uttalar emellertid såsom önskvärt att även brottslingar mellan 18 och 21 år i möjligaste mån besparades de skadliga verkningarna av rättegångarnas nuvarande offentlighet och föreslår därför att lagen den 22 juni 1939 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig snarast får träda i kraft. Enligt denna lag — vilken skall ersätta de i lag den 6 juni 1924 upptagna bestämmelserna om begränsning av offentligheten vid domstolarna i brottmål mot den som ej fyllt 18 år — äger domstolen förordna att mål om ansvar å den som ej fyllt 21 år skall handläggas inom stängda dörrar om förhandlingarnas offentlighet är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet för vilken den underårige kan antagas bli va föremål.

Till stöd för förslaget att icke medgiva åtalseftergift då brottet eller brotten ej kan medföra fängelse eller straffarbete har beredningen i huvudsak anført, att det i fråga om lindriga förseelser icke föreläge samma intresse av möjlighet till eftergift, att straffet icke kunde ersättas med någon annan brottsförebyggande åtgärd och att det därför vore möjligt att införandet av ett kanske ojämnt tillämpat eftergiftsinstitut skulle minska straffhotets avskräckande inverkan.

Beslut om eftergift av åtal skall enligt förslaget ankomma på överåklagare d. v. s. landsfogden eller, i Stockholm, förste stadsfiskalen. Bestämmelsen härom i 1 § har, för att överåklagaren skall få tillfälle att i alla fall pröva huruvida eftergift bör ske, givits den lydelsen att det, i fall då förutsättningar för eftergift föreligga i fråga om brottslingens ålder och brottets beskaffenhet, ankommer å överåklagaren att avgöra huruvida allmänt åtal skall ske. Enligt 2 § i förslaget äger Konungen förordna annan åklagare att i överåklagarens ställe besluta i frågor om åtalseftergift.

I fråga om målsägandens åtalsrätt innehåller förslaget ej någon bestämmelse. Detta innebär att målsäganden, oberoende av att allmänt åtal eftergivits, äger mot den brottslige föra talan om ansvar för brottet.

Utredningen angående de omständigheter som äro av betydelse för frågan om åtalseftergift skall enligt förslaget verkställas av barnavårdsnämnden i den ort där den brottslige är bosatt. I 3 § föreskrives härom, att yttrande från barnavårdsnämnden skall inhämtas innan åtal eftergives samt att sådant yttrande skall innefatta redogörelse för den brottsliges personliga utveckling,andel och levnadsomständigheter i övrigt ävensom upplysning om de åtgärder som nämnden kan finna erforderliga för hans rättande. Med anledning av de nya uppgifter barnavårdsnämnderna enligt förslaget skola erhålla föreslår beredningen, att lagen om åtalseftergift medtages i upp-

räkningen i 2 § barnavårdslagen av de lagar som innehålla stadganden om åtgärder av barnavårdsnämnd.

I fall åtal eftergift medgives skall beslutet därom enligt 4 § av åklagaren eller den han därtill förordnar muntligen delgivas den brottslige. Härjämte skall beslutet tillställas dels barnavårdsnämnden och dels statens inspektör för fattigvård och barnavård, vilken avses skola utöva en central kontroll över barnavårdsnämndernas verksamhet i fråga om personer som erhållit åtal eftergift.

Åtal eftergift skall kunna återkallas av åklagaren, om den brottslige förövar nytt brott varå kan följa fängelse eller straffarbete eller om åtal eljest, i samband med hans lagförande för annat brott, finnes påkallat ur allmän synpunkt. Bestämmelse härom har införts i förslagets 5 §. I samband härmed bör nämnas att beredningen icke funnit straffprocessuella skäl motivera att central registrering sker av personer som erhållit åtal eftergift.

Med hänsyn till den särskilda ordning som gäller rörande prövningen av frågan om eftergift av åtal mot den som dömts till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse eller som för skyddsuppfostran intagits i skyddshem eller allmän uppfostringsanstalt föreslår beredningen, att dessa fall undantagas från den föreslagna nya lagen genom en bestämmelse i dess 6 §.

Beträffande den närmare motiveringen för strafflagberedningens förslag må i övrigt hänvisas till beredningens promemoria.

Över promemorian ha yttranden inforrats från justitiekanslersämbetet, hovrätterna, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, överståthållarämbetet efter hörande av förste stadsfiskalen i Stockholm, samtliga länsstyrelser efter hörande av landsfogdarna, statens inspektör för fattigvård och barnavård, skyddshemsinspektören, fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna, ungdomsvårdskommittén, styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona samt barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Tillfälle att avgiva yttrande över promemorian har därjämte beretts föreningarna Sveriges häradshövdingar, Sveriges stadsdomare, Sveriges landsfogdar, Sveriges landsfiskaler och Sveriges stadsfiskaler samt Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, Svenska diakonissällskapet och Centralförbundet för socialt arbete. Yttranden ha inkommit från samtliga myndigheter, föreningar och sammanslutningar med undantag av de två sistnämnda. Statens inspektör för fattigvård och barnavård har såsom eget utlåtande åberopat vad som anförts i socialstyrelsens yttrande, i vilket han såsom ledamot av styrelsen tagit del. Vissa myndigheter ha bifogat yttranden från underordnade tjänstemän m. fl.

En redogörelse för innehållet i de avgivna yttrandena finnes intagen å s. 14—45 i propositionen, vartill utskottet hänvisar.

Inom justitiedepartementet ha därefter upprättats förslag till

- 1) lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga;
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361); samt

3) lag om ändrad lydelse av 49 a § alkoholistlagen den 12 juni 1931 (nr 233).

Departementschefen.

Vid remiss till lagrådet den 8 oktober 1943 av de inom justitiedepartementet upprättade förslagen till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga och lag om ändrad lydelse av 49 a § alkoholistlagen — av vilka förslag det förstnämnda intagits å s. 62—63 i propositionen — anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*, följande:

»Ett grundläggande drag i vår rättsordning har av ålder varit, att samhällets ingripande mot brott skett genom åtal vid domstol. Åtalsrätt tillkommer åklagare och målsägande. I fråga om åklagaren har hos oss rått den s. k. legalitetsprincipen, vilken innebär att skyldighet att väcka åtal föreligger, om tillräckliga skäl finnas till antagande att den misstänkte begått brottet. Åtalsfrågan må således ej prövas efter lämplighetshänsyn.

Det lider intet tvivel, att denna princip — särskilt om man ser frågan på lång sikt — alltså är av värde för lagarnas upprätthållande liksom för myndigheternas anseende för oväld. Därest åklagarmyndigheterna erhålla fria händer att pröva huruvida åtal bör äga rum, kan utvecklingen gå därhän att de faktiskt i stor utsträckning komma att bestämma, vilka rättsregler som skola upprätthållas. Denna uppgift bör givetvis tillkomma lagstiftaren. För svensk rättsuppfattning torde också legalitetsprincipen framstå såsom ett viktigt uttryck för grundsatsen om allas likhet inför lagen.

Ehuru legalitetsprincipen fördenskull bör värnas, synes hinder icke föreligga att göra avsteg därifrån i särskilda fall. Bestämmelser av sådan innebörd ha förut meddelats i olika sammanhang. Särskilda skäl finnas obestriddligen att, på sätt nu föreslagits, även göra undantag från legalitetsprincipen när det gäller dem som begått brott vid mycket unga år.

Som bekant är straffbarhetsåldern enligt svensk lag för närvarande 15 år. Den har i äldre tider varit lägre men efter hand höjts till den nuvarande gränsen som gällt alltsedan år 1902. Förslag har på senare tid och även i detta sammanhang väckts om en ytterligare höjning av straffbarhetsåldern. Därvid har åberopats bland annat att samhället har andra former än åtal och straff för ingripande mot unga lagöverträdare. Å andra sidan är det ställt utom allt tvivel, att åtal i många fall är en nödvändig form för ingripande även mot dem. Jag är fördenskull icke beredd att nu förorda en höjning av straffbarhetsåldern.

Innan jag går närmare in på frågan om eftergivande av åtal mot unga lagöverträdare vill jag erinra, att särskilda regler för behandlingen av dem, som gjort sig skyldiga till brott vid unga år, förut meddelats i viktiga hänseenden. Sålunda gäller bland annat, att om den som fyllt 15 men ej 18 år begår brott, straffet må nedsättas under vad i allmänhet bort följa å gärningen. Brott som någon begått innan han fyllt 18 år må ej heller tillräknas honom till sådan förhöjning av straff för återfall som stadgas i 4 kap. 14 § strafflagen. Härjämte märkes, att om någon efter det han fyllt 15 år begått

brott varå enligt lag kan följa fängelse eller straffarbete, domstolen må döma honom till tvångsuppfostran om han vid domens meddelande ej fyllt 18 år. I fråga om användningen av villkorlig dom finnas ej särbestämmelser för underåriga, men det ligger i sakens natur att användningen därav är särskilt befogad när någon begått brott i unga år.

Vid övervägande av frågan om särskilda åtalsregler beträffande underåriga är det självfallet av största intresse att laga i betraktande de huvudsakliga orsaker som kunna tänkas föranleda brottsligheten. Detta spørsmål är föremål för ingående undersökning av ungdomsvårdskommittén, som torde komma att belysa det kvantitativa förhållandet mellan olika orsaker till ungdomsbrottsligheten. Även utan en sådan utredning lär man kunna våga antyda huvudorsakerna till denna brottslighet.

Uppenbarligen äro lagöverträdelser av unga personer ofta utslag av en allmän vanart som kan bero på antingen dåliga anlag eller miljöförhållanden eller bådadera. Sådana fall omfattas av barnavårdslagen, enligt vilken åtgärder skola av barnavårdsnämnderna vidtagas mot bland andra vanartade barn under 18 år och barn under 16 år som äro i fara att bliva vanartade.

Åtgärderna kunna bestå i att barnet erhåller en allvarlig varning, ställs under övervakning eller hålles till lämplig sysselsättning. Föreskrift kan också meddelas om anlåtande av lämplig anstalt som inrättats till stöd för hemuppfostran. Flera av dessa åtgärder kunna samtidigt vidtagas. Anses sådana lindrigare åtgärder gagnlösa eller ha de prövats utan framgång, kan barnet omhändertagas för skyddsuppfostran. För sålunda omhändertagna barn finnes ett flertal behandlingsformer. Barn som icke är vanartat men på grund av omgivningen är i fara att bliva det utackorderas i regel i enskilt hem eller överlämnas till barnhem. Vanartat barn kan intagas i skyddshem eller allmän uppfostringsanstalt eller ock i enskilt hem, barnhem, arbetshem eller annan därmed jämförlig anstalt.

Kontrollerande och rådgivande uppgifter med avseende å barnavårdsnämndernas verksamhet ha ålagts fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna, barnavårdsombuden, länsstyrelserna samt socialstyrelsen, som till sitt biträde har statens inspektör för fattigvård och barnavård.

Med hänsyn till barnavårdsnämndernas uppgifter och deras förtrogenhet med uppfostringsfrågorna synes det naturligt att ställa dem i främsta rummet även när det gäller att ingripa mot minderåriga brottslingar. Det borde icke anses påkallat att, på sätt nu gäller som huvudregel, barnavårdsnämndens ingripande ersättes eller kompletteras med åtal vid domstol, så snart vanarten tagit sig uttryck i en eller flera lagöverträdelser. I många fall är det uppenbarligen en tillfällighet, huruvida vanarten tagit sig dylika uttryck eller ej. Vissa lagöverträdelser — såsom snatterier, smärre bedrägerier, mindre skadegörelser — äro typiska uttryck för en sådan vanart som lämpligen bör föranleda uppfostrande åtgärder av barnavårdsnämnd. Detsamma torde gälla sedlighetsbrott som väsentligen ha samband med pubertetsåldern och ej äro av svårare beskaffenhet. Å andra sidan kunna unga personer begå grova brott — såsom mordbrand, rån, våldtäkt, svår misshandel — vilka otvi-

velaktigt ha sin orsak i vanart men där frågan om samhällets reaktion är så allvarlig att den bör prövas av domstol.

Såsom strafflagberedningen påpekat råder även en viss parallellitet mellan domstolarnas och barnavårdsnämndernas åtgärder, i det att mot villkorlig dom jämte övervakning samt tvångsuppfostran svara övervakning enligt barnavårdslagen och intagning i skyddshem. På sätt beredningen framhållit utmynnar därför domstolsförfarandet ofta i åtgärder som äro likartade med dem som barnavårdsnämnderna tillämpa. Åtal och handläggning inför domstol måste därför i många fall synas vara en onödigt omständlig väg att nå fram till ett resultat likartat med det som kan ernås i barnavårdens enklare former. Det torde ej heller råda tvivel om att i praktiken åtgärder enligt barnavårdslagen i allt större utsträckning kommit att ersätta lagförandet inför domstol. Enligt en av beredningen återgiven uppgift skulle av de gossar i åldern 15—18 år som intagits i yrkeshem icke mindre än omkring 65 procent ha förövat brott som kunnat medföra fängelse eller straffarbete. Det är även i övrigt känt att, såsom beredningen anmärker, barnavårdsnämnderna i talrika fall nöja sig med de åtgärder barnavårdslagen erbjuder och underlåta att bringa begångna brott till polisens kännedom. Ej minst talande härutinnan är barnavårdsnämndens i Stockholm upplysning i dess yttrande över beredningens förslag, att nämnden icke i något fall hos åklagarmyndigheten gjort anmälan om brott.

Vad nu anförts innefattar enligt min mening starka skäl för att med vår straffrätt införliva ett institut som medger åklagarmyndigheten att underlåta åtal då åtgärd av barnavårdsnämnd skäligen kan anses vara tillfyllest med hänsyn till brottets beskaffenhet. Beredningens förslag åsyftar också i främsta rummet dessa fall.

Förslaget inrymmer emellertid möjlighet till eftergift av åtal även då åtgärd av barnavårdsnämnd ej ifrågakommer. Jämväl i denna del finner jag beaktansvärda skäl tala för förslaget. Erfarenheten säger, att unga personer — utan att likväl förete någon mera utpräglad vanart — kunna likaväl som äldre begå olika brott av tillfälliga orsaker. För de ungas del tillkommer att överträdelsen oftare än eljest har sin grund i obetänksamhet eller okynne. I själva verket torde tillfälliga förseelser av denna art lämnas utan beivran i långt större utsträckning än man i allmänhet föreställer sig. Många handlingar, som därest de begåtts av äldre skulle föranlett åtal och straff, betraktas över huvud ej såsom brott när det gäller unga. Man begär ej av den vars uppfostran ännu ej är avslutad att han skall kunna skicka sig såsom en fullvuxen person. Men även om gränsen för det tolerabla överskridits är det uppenbart, att åtal mången gång framstår såsom en onödig åtgärd mot en eljest välartad ung människa. Andra och enklare medel för den skyldiges tillrättaförande äro tillfyllest. Tydligt är emellertid, att det ur samhällets synpunkt är nödvändigt att ingripa genom åtal med anledning av grövre överträdelser.

Någon bestämd gräns för sådana brott eller förseelser som efter nu angivna grunder icke böra föranleda åtal kan av flera skäl svårligen angivas.

Om åtal kan ersättas med annan kännbar reaktion, är det givetvis lättare att eftergiva det än om åtal är det enda medel som praktiskt står till buds. Vidare kan åtal snarare eftergivas då den som begått brottet nyss fyllt 15 år än då han är nära 18 år eller om hans utveckling är försenad. En annan synpunkt som förtjänar beaktande är, att i fråga om vissa förseelser eftergift av åtal ej kan äga rum utan fara för att förseelserna skola avsevärt tilltaga i antal och vålla allvarliga olägenheter. Detta gäller t. ex. trafikförseelser där överdådiga ungdomar lätt kunna vålla svåra olyckor, ej minst för sig själva. Därest en minderårig i undantagsfall driver egen näringsverksamhet, måste överträdelser i denna verksamhet också beivras. Likaså torde det under nuvarande tider i fråga om förseelser mot ransoneringsförfattningar vara nödvändigt att ingripa jämväl mot underåriga. I samtliga dessa fall torde åtal regelmässigt vara den lämpligaste formen för samhällets reaktion.

Strafflagberedningen har särskilt framhåvt, att åtal mot unga lagöverträdare skulle vara skadligt för dem. Om åtalet anhängiggöres genom häktning, torde detta ofta nog vara riktigt. Ehuru garantier mot missbruk av häktning kunna skapas på annat sätt än genom åtalseftergift, är det en given fördel, därest bestämmelserna härom i sin mån motverka att underåriga bliva föremål för häktning. I de fall då häktning ej äger rum är jag däremot ej övertygad, att strafflagberedningens nämnda synpunkt bär så långt. I fråga om vissa brott är det visserligen otvivelaktigt, att det för den unge lagöverträdaren är menligt att kännedom om hans överträdelse sprides till en större krets, och en rättegång måste, även om den hålles inom lyckta dörrar, alltid i viss mån sprida en sådan kännedom. Själva lagföringen som sådan torde däremot i vårt land försiggå i samtidigt så värdiga och fria former att den är ägnad att jämte trygghetskänsla ingiva respekt utan att verka alltför stel och högtidlig. Vid övervägande i vilka fall åtal må eftergivas mot underårig synes man därför icke böra tillmäta påståendet att själva lagföringen skulle vara skadlig för stor betydelse. Avgränsningen bör i stället ske efter prövning, huruvida åtal är behöfligt eller ej.

I vissa yttranden ha riktats erinringar mot den föreslagna lagstiftningen. Särskilt har framhållits risken av att eftergift av åtal erhåller en ojämn tillämpning. Med hänsyn till de starka skäl som tala för reformen anser jag dock dess genomförande icke böra hindras av farhågor i detta hänseende. Betänkligheter ha även uttalats med hänsyn till den föreslagna reformens verkningar på den allmänna laglydnaden. Det har sålunda framhållits, att eftergift av åtal kan vara ägnad att minska strafflagens allmänpreventiva verkan och leda till avtrubbning av ansvarskänslan hos de unga. Med erinran om den alltmer tilltagande brottsligheten bland ungdomen har ifrågasatts, huruvida den nuvarande tiden är lämpad för införandet av ett institut som kan ha dylika följder. Härvid har man ibland gjort jämförelse med villkorlig dom. En slentrianmässig tillämpning därav hade medfört olägenheter och detsamma skulle kunna inträffa i fråga om åtalseftergift. Man har även framhållit faran i allmänpreventivt hänseende av en ordning

enligt vilken det första brottet föranleder åtalseftergift, det andra villkorlig dom och först det tredje någon mera kännbar reaktion. För att hindra en sådan utveckling har föreslagits att en åtalseftergift skall i händelse av nytt brott utesluta användning av villkorlig dom på samma sätt som en sådan dom utgör hinder mot ny villkorlig dom.

Det synes icke uteslutet att den vidsträckta användningen av villkorlig dom i dess nuvarande form kan ha försvagat straffhotets allmänpreventiva verkan. En alltför vidsträckt tillämpning av åtalseftergift skulle, även då den begränsas att gälla minderåriga brottslingar, otvivelaktigt kunna få liknande följder. Enligt min mening finnes emellertid all anledning att antaga att så icke skall bli förhållandet. Såsom förut framhållits äro åtgärder enligt barnavårdslagen i regel det bästa sättet att komma tillrätta med vanartig ungdom. Det torde också vara befogat att räkna med att åklagarmyndigheterna icke skola vara benägna att medverka till en praxis enligt vilken åtalseftergift beviljas i alltför stor omfattning.

I anledning av kritiken beträffande användningen av villkorlig dom vill jag i detta sammanhang tillägga, att enligt den nya lagstiftning härom som tillkom år 1939 domstolarna erhålla betydligt större möjligheter än enligt den nuvarande lagen att ålägga den brottslige förpliktelser av olika slag som skänka större innehåll åt den villkorliga domen och därigenom utesluta att den blir betraktad endast som en mer eller mindre formell reaktion. Sedan årets riksdag numera beviljat medel för anställande av erforderligt antal skyddskonsulenter från och med 1944 års ingång, har den 1 innevarande oktober förordnats att den nya lagen om villkorlig dom skall träda i kraft den 1 januari 1944.

Vad angår den speciella frågan huruvida åtalseftergift skall utgöra hinder mot en senare villkorlig dom vill jag erinra, att medan villkorlig dom för närvarande icke kan medgivas om den brottslige under de senaste tio åren erhållit sådan dom, har i 1939 års lag dels den angivna tiden förkortats till fem år, dels stadgats att ny villkorlig dom även om denna tid ej förflutit kan meddelas om synnerliga skäl föreligga. I enlighet härmed torde det ej böra ifrågakomma att åtalseftergift alltid skall utesluta villkorlig dom. Det synes ej heller lämpligt att meddela någon uttrycklig bestämmelse om den betydelse i detta hänseende som bör tillmätas det förhållandet att en tilltalad förut erhållit eftergift. Det bör nämligen beaktas att åtalseftergift enligt förslaget även kan avse brott av lindrig art som av domstol endast skulle belagts med böter, och det får antagas att eftergift i många fall kommer att tillämpas beträffande sådana brott. Då en bötesdom ej skulle förhindrat att den dömde senare erhöle villkorlig dom, synes det knappast vara riktigt att utesluta sådan dom därför att bötesdomen ersatts med åtgärd av barnavårdsnämnd. Den ändrade karaktär som den villkorliga domen erhållit genom 1939 års lagstiftning är givetvis också av betydelse i detta sammanhang. Om åtalseftergiften avsett något allvarligare brott, komma domstolarna säkerligen att iakttaga återhållsamhet i fråga om villkorlig dom.

En betydelsefull fråga är vilken myndighet som skall ha b e s l u t a n d e

r ä t t e n rörande åtalseftergift. I några yttranden ha uttalats betänkligheter mot att denna uppgift anförtros åt överåklagarna. Främst har därvid erinrats att prövningen skulle bliva av annan art än den som eljest ankommer på åklagarmyndigheterna. Vidare har framhållits att bedömandet vore av ömtålig natur och att en ojämn tillämpning kunde befaras. I denna riktning uttalar sig bl. a. justitiekanslersämbetet. Anvisning om någon annan godtagbar möjlighet innehålla yttrandena emellertid ej. Det synes nämligen ej kunna ifrågakomma att, såsom i ett yttrande förordats, för denna prövning skapa något nytt organ, och redan av praktiska skäl låter det sig ej heller göra att förlägga beslutanderätten till justitiekanslersämbetet. Det må även anföras att prövningen av åtalseftergift enligt bestämmelserna i nya rättegångsbalken funnits kunna anförtros distriktsåklagarna. I överensstämmelse härmed har i vissa yttranden förordats att åt dessa åklagare uppdraga att jämväl besluta om eftergift enligt förevarande lagförslag. Till skillnad från detta avse emellertid rättegångsbalkens regler om åtalseftergift — bortsett från den eftergift som kan ske i vissa konkurrenssituationer — endast brott varå icke kan följa svårare straff än böter. Det torde vara nödvändigt att beslutanderätten enligt den nu föreslagna lagstiftningen i regel ankommer på högre åklagarmyndighet. Av skäl som angivas i fortsättningen torde det emellertid vara påkallat att i vissa fall låta underordnad åklagare pröva frågan om åtalseftergift.

En viss kontroll torde böra anordnas i fråga om både överåklagarnas och underåklagarnas tillämpning av eftergiftsinstitutet. Denna fråga skall senare närmare beröras.

Såsom förut nämnts skall enligt förslaget en av barnavårdsnämnd verkställd utredning rörande den brottsliga person utgöra den huvudsakliga grundvalen för åklagarens beslut. Vidare skall det, om eftergift sker, ankomma på barnavårdsnämnd att tillse att erforderliga åtgärder enligt barnavårdslagen vidtagas. I båda dessa hänseenden ha yppats tvivelsmål huruvida barnavårdsnämnderna för närvarande kunna förväntas fylla sina åligganden på ett tillfredsställande sätt. Erinringar av denna innebörd ha framförts från olika håll, bl. a. av justitiekanslersämbetet, flera länsstyrelser, ungdomsvårdskommittén samt vissa fattigvårds- och barnavårdskonsulenter. I allmänhet ha betänkligheterna särskilt avsett barnavårdsnämnderna i de mindre kommunerna. Med undantag blott för barnavårdsnämnderna i de större städerna har sålunda skyddshemsinspektören funnit förslagets genomförande nödvändigöra en förstärkning av barnavårdsnämnderna.

Trots de erinringar som sålunda kunna anföras har socialstyrelsen förklarat sig vilja tillstyrka att de föreslagna uppgifterna tillades barnavårdsnämnderna. Styrelsen har därvid framförallt åberopat dels den förstärkning som barnavårdens organisation erhållit genom att barnavårdsombuden inordnats i den statliga barnavårdsinspektionen, dels den centrala kontroll som enligt beredningens förslag skulle anordnas över nämndernas verksamhet. Härjämte har styrelsen förutsatt, att en planmässig upplysningsverksamhet anordnas i syfte att giva nämnderna erforderlig vägledning vid fullgörandet

av de nya uppgifterna. Beträffande ytterligare förstärkning av organisationen har styrelsen erinrat, att socialvårdskommitténs förslag kunde förväntas medföra en ökning av nämndernas möjligheter att tillfredsställande fullgöra sina uppgifter. Styrelsen har dock icke ansett skäl föreligga att i avvaktan därpå uppskjuta genomförandet av beredningens förslag. I detta yttrande har statens inspektör för fattigvård och barnavård instämt.

Med hänsyn till vad de sistnämnda myndigheterna yttrat har jag för min del kommit till den uppfattningen att de framförda betänkligheterna icke böra hindra förslaget genomförande. Jag vill därvid särskilt understryka, att förslaget icke innebär att barnavårdsnämnderna skola taga befattning med andra minderåriga än dem som redan nu tillhöra nämndernas verksamhetsområde. Vad i yttrandena anförts gör det angeläget att fasthålla denna ståndpunkt och att i övrigt söka i möjlig mån begränsa nämndernas uppgifter. Vidare synes det vara nödvändigt, att särskilda åtgärder vidtagas i syfte att vinna kontroll över att barnavårdsnämnderna icke underlåta att fullgöra vad dem åligger i fall då åtal eftergivits. Såsom socialstyrelsen anfört kan det även bliva erforderligt att anordna upplysningsverksamhet rörande det nya institutet till ledning för barnavårdsmyndigheternas tillämpning av detsamma. Frågan härom bör emellertid ej upptagas i detta sammanhang.

Vidkommande kostnaderna för barnavården har i yttrandena framhållits, att åtgärder enligt barnavårdslagen i många fall åsamka kommunerna kostnader och att hänsyn härtill kan påverka barnavårdsnämndernas beslut. Härjämte har gjorts gällande, att reformens genomförande skulle medföra en betydande arbetsökning för barnavårdsnämnderna och att gottgörelse härför borde beredas kommunerna av statsmedel. Det synes emellertid icke vara möjligt att nu bedöma huru förhållandena i dessa hänseenden komma att gestalta sig. Ej heller torde det böra komma i fråga att enbart med hänsyn till förevarande reform vidtaga åtgärder för att undanröja de svårigheter av ekonomisk art som framträtt vid tillämpningen av barnavårdslagstiftningen.

Av vad nu anförts rörande skälen för en lagstiftning om eftergift av åtal mot minderåriga och de viktigaste förutsättningarna för genomförandet därav framgår, att enligt min mening en sådan lagstiftning bör komma till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med strafflagberedningens förslag.

Även i fråga om de förutsättningar för eftergift av åtal som böra uppställas i lagen kan jag i stort sett biträda förslaget. Vad sålunda angår brottslingarnas ålder synes åtalseftergiften icke böra utsträckas längre än till ungdomar som vid brottets begående äro under 18 år. Beträffande brottslingar mellan 18 och 21 år, som enligt yrkanden i vissa yttranden även borde omfattas av lagen, torde skäl icke föreligga att i allmänhet undantaga dem från domstolsförfarandet. Vidare märkes att barnavårdslagen endast i mera begränsad utsträckning kan tillämpas i fråga om denna åldersgrupp. Det oaktat förekomma givetvis fall då åtalseftergift kan anses motiverad icke blott för dessa utan även, såsom i andra yttranden erinrats,

för äldre brottslingar. Försiktigheten bjuder emellertid att reformen åtminstone tillsvidare begränsas till de yngsta lagöverträdarna.

Den föreslagna lagen bör således avse personer som vid brottets begående äro i åldern 15—18 år. I fråga om dem kan förslaget, såsom Svea hovrätt framhållit, sägas innebära en höjning av straffbarhetsåldern på sådant sätt att i varje särskilt fall kan individuellt bestämmas om straff bör ifrågakomma eller ej. Vid tillämpningen bör, på sätt förut erinrats, även inom den ifrågavarande åldersgruppen viss hänsyn tagas till åldern, i det att skälen för eftergift i regel måste anses starkare ju yngre den brottslige är.

I fråga om den brottsliges ålder vill jag tillika erinra att vid tillämpning av åtalseftergift jämväl måste beaktas de begränsningar med hänsyn till åldern som enligt 27 § barnavårdslagen gälla beträffande verkställighet av barnavårdsnämnds beslut om omhändertagande av barn för skyddsuppfostran. Såsom beredningen framhållit föranleda bestämmelserna härom att varsamhet bör iakttagas beträffande eftergift av åtal då den brottslige är nära 18 års ålder. Det synes ej böra ifrågakomma att i detta sammanhang vidtaga någon ändring i de åsyftade bestämmelserna.

Beträffande brottets beskaffenhet ha i yttrandena dels påyrkats att vissa grövre brott böra undantagas från tillämpningen av åtalseftergift, dels föreslagits att institutet utvidgas att jämväl avse brott varå endast böter kunna följa. Såsom även beredningen framhållit ligger det i sakens natur att åtalseftergift måste tillämpas med stor varsamhet och i regel icke bör ifrågakomma vid grövre brott eller då gärningen eljest är av svårare beskaffenhet. I enlighet härmed bör det uppenbarligen anses vara uteslutet att eftergiva åtal för sådana brott som mord, rån, våldtäkt o. d. Givetvis är det av värde att detta kommer till uttryck i lagtexten men det torde icke lämpligen kunna ske i form av någon mera preciserad bestämmelse. Det torde nämligen knappast vara tillfredsställande att bestämma en övre gräns med hänsyn till de olika straffskalornas minima, eftersom dessa enligt 5 kap. 2 § strafflagen icke gälla för den som ej fyllt 18 år. Utvägen att angiva gränsen efter skalornas maxima synes ej heller vara tillfredsställande. Då det ej torde vara lämpligt att från eftergift utesluta t. ex. inbrottsstöld, för vilket maximum enligt 20 kap. 4 § strafflagen är straffarbete i sex år, skulle gränslinjen behöva dragas mycket högt, och uppställandet av en så hög gräns är ägnat att ingiva den oriktiga föreställningen att åtal skulle kunna eftergivas då brottet i det särskilda fallet är förtjänt av ett mycket allvarligt straff, som dock ligger under den valda gränsen. Att, såsom kunnat ske i fråga om villkorlig dom enligt 1939 års lag, uppdraga en gräns efter vad brottet i det särskilda fallet finnes förskylla torde knappast vara genomförbart. Jag har på grund härav stannat vid att i ifrågavarande hänseende föreslå en huvudsakligen redaktionell omarbetning av förslaget så att därav tydligare framgår att den åtgärd som i stället för åtal vidtages mot den skyldige skall kunna anses utgöra en tillräcklig reaktion.

Vad angår frågan om bötesbrotten synas goda skäl tala för att inbegripa dem under lagen. I och för sig måste det framstå såsom föga tillta-

lande att i lagen uppställa som villkor för åtalseftergift att brottet skall vara av viss svårare beskaffenhet. Man kan ej heller bortse från att straffskalorna ingalunda alltid äro så anordnade att man genom att utesluta bötesbrotten erhåller en lämplig indelning av brotten. Vissa brott, som kunna föranleda fängelse, torde sålunda vara av sådan art att de regelmässigt blott bestraffas med böter och därför böra jämföras med bötesbrott. Särskilt gäller detta i fråga om brott som kunna straffas med fängelse endast då omständigheterna äro försvårande. Å andra sidan finnas bötesbrott av sådan art att möjlighet till åtalseftergift lämpligen bör finnas. Så t. ex. torde åtal för fylleri böra kunna eftergivnas om barnavårdsnämnden vidtagit åtgärd mot den skyldige. Det må ock erinras att den genom 1939 års lagstiftning i barnavårdslagen införda bestämmelsen om eftergift av åtal mot den som för skydds-
uppfostran intagits i skyddshem även gäller beträffande bötesbrott. Av nu nämnda skäl och med hänsyn till vad i yttrandena anförts torde förslaget böra undergå sådan ändring, att däri icke såsom förutsättning för eftergift upptages att brottet skall kunna medföra fängelse eller straffarbete. Det bör emellertid betonas att härmed icke åsyftas att eftergift av åtal i större utsträckning skall ske i fråga om förseelser för vilka ett lågt bötesstraff brukar ådömas. Uppfostringsåtgärder enligt barnavårdslagen äro endast undantagsvis motiverade vid dylik brottslighet medan däremot ett lågt bötesstraff mången gång kan innebära en lämplig reaktion.

Övriga förutsättningar för åtalseftergift angivas i beredningens förslag genom den allmänna bestämmelsen att åtal må eftergivnas när den brottsliga karaktär och personliga förhållanden i övrigt giva skälig anledning antaga, att han skall låta sig rätta genom åtgärd av barnavårdsnämnd eller eljest utan att åtal väckes. Särskilt för de fall då åtgärd av barnavårdsnämnd ej ifrågakommer synes denna bestämmelse lämna alltför obestämd vägledning för tillämpningen. Det torde därför vara att föredraga att, i anslutning till de skäl som ligga till grund för förslaget, skilda bestämmelser meddelas rörande de olika fall då eftergift bör kunna ske.

I första hand må uppmärksammas de fall, där åtal må eftergivnas med hänsyn till att straffet ersättes av åtgärder enligt barnavårdslagen. Mot beredningens förslag i denna del har justitiekanslersämbetet erinrat, att åklagaren icke ägde såsom villkor för eftergift fordra, att åtgärd av barnavårdsnämnd vidtoges, och att, om sådan åtgärd ej komme till stånd, åtalseftergiften likväl vore oåterkallelig. Den anmärkning om bristande fasthet i förslaget som ämbetet i anslutning härtill framställer torde, med hänsyn till farhågorna för att barnavårdsnämnderna icke alltid komma att vidtaga på dem ankommande åtgärder, i viss mån vara befogad. Det torde emellertid, såsom beredningen framhållit, vara mindre lämpligt att åklagaren skulle äga meddela beslut om eftergift på villkor att barnavårdsnämnden vidtager åtgärd. Däremot synes det i regel icke vara förenat med någon olägenhet att åklagaren, då han finner eftergift böra ske i händelse åtgärd mot den brottslige i stället vidtages av barnavårdsnämnden, väntar med att meddela sitt beslut till dess nämnden ingripit. Den samverkan mellan åklagaren och barnavårdsnämnden

som förslaget förutsätter gör ett sådant förfaringssätt naturligt, och det anvisas även av beredningen, som uttryckt en förmodan att förfaringssättet vanligen skulle användas. Barnavårdsnämnden å sin sida kan emellertid behöva veta att åtal ej skall äga rum innan den för sin del beslutar om åtgärd. Med hänsyn härtill synes det icke böra meddelas någon bestämmelse som förhindrar åklagaren att meddela beslut om åtalseftergift utan att behöva avvakta nämndens åtgöranden. Intager man denna ståndpunkt torde det emellertid vara påkallat att åklagaren beredes större möjlighet än enligt strafflagberedningens förslag att återkalla meddelat beslut om åtalseftergift. Åklagaren kan i så fall fatta sitt beslut utan hänsyn till risken att det sedermera visar sig att tillräckliga och vid beslutets meddelande förutsatta åtgärder ej vidtagits.

Vad härefter angår de fall då åtgärd enligt barnavårdslagen icke vidtages har i två yttranden riktats särskilda anmärkningar mot förslaget att medgiva åtalseftergift utan att straffet ersättes av annan reaktion. I det ena yttrandet har ifrågasatts att i stället utvidga möjligheten till ingripande enligt barnavårdslagen. Av vad förut anförts framgår att jag i dessa hänseenden ansluter mig till beredningens ståndpunkt. Det är emellertid uppenbart att eftergift i dessa fall måste tillämpas med än större varsamhet än eljest. Såsom jag nyss framhållit synes det därför vara påkallat att till ledning för tillämpningen närmare ange de förutsättningar som böra gälla för eftergift av åtal i ifrågavarande fall.

Med avseende å den närmare utformningen av förslaget i nu förevarande del torde de olika fall, då åtalseftergift bör komma i fråga, lämpligen kunna indelas i tre grupper. I första rummet synas böra upptagas sådana fall då den underårige blir föremål för skyddsuppfostran eller annan därmed jämförlig åtgärd. Av skäl som tidigare anförts bör enligt min mening såsom ytterligare förutsättning för åtalseftergift i dessa fall angivas att åtgärden skäligen må anses tillfyllest med hänsyn till brottets beskaffenhet. Härav framgår att åtgärden icke får stå i sådan disproportion till brottet att den ter sig såsom en alltför obetydlig reaktion. Någon uttrycklig föreskrift att brottet ej får vara av svårare beskaffenhet läser vid nu nämnda förhållande ej erfordras för här ifrågavarande fall.

Såsom strafflagberedningen erinrat kan det förekomma, att unga lagöverträdare icke omhändertagas för skyddsuppfostran men väl för annan vård som är lika effektiv ur samhällets synpunkt, jag tänker närmast på sinnesslövard. Sådant omhändertagande torde med hänsyn till frågan om åtalseftergift få anses likvärdigt med omhändertagande för skyddsuppfostran.

Till en andra grupp, för vilken åtalseftergift kan komma i fråga, synes böra hänföras de fall, då den underårige genom ingripande av barnavårdsnämnd eller i annan ordning erhåller sådan sysselsättning och övervakning att det med skäl kan antagas att han skall avhålla sig från att ånyo begå brott. Med avseende å denna grupp finner jag det önskvärt att i lagtexten särskilt framhäva, att åtalseftergift må ifrågakomma allenast om brottet ej är av svårare beskaffenhet.

Slutligen bör stadgas att åtalseftergift även må medgivas, därest brottet eljest är ringa och uppenbarligen skett av ungdomligt okynne eller förhastande.

Svea hovrätt har framhållit att största betydelse måste tillmätas det förhållandet, huruvida gärningsmannen — och hans föräldrar — till fullo erkänna det orätta i handlingssättet och visa beredvillighet att ersätta uppkommen skada. Att detta iakttages är även enligt min mening av stor vikt. Med hänsyn till fall då den brottslige blir föremål för skyddsuppfostran eller därmed jämförlig åtgärd torde det emellertid icke vara lämpligt att, såsom i andra yttranden påyrkats, i lagtexten såsom ett oeftergivligt krav uppställa att den misstänkte skall hava erkänt brottet. Uppenbart är emellertid att beslut om eftergift icke heller i sådant fall som nyss sagts bör meddelas utan att den misstänktes brottslighet är klart utredd. Den brottsliges egen inställning till frågan om åtalseftergift torde, såsom beredningen framhållit, böra tillmätas viss betydelse.

Såsom gemensam förutsättning för åtalseftergift i de nu berörda fallen stadgas i strafflagberedningens förslag, att åtal ej må eftergivas då det med hänsyn till brottets beskaffenhet eller eljest ur allmän synpunkt är påkallat att åtal sker. Jag finner emellertid att syftet med denna bestämmelse kommer till bättre uttryck om, i anslutning till uttryckssättet i lagen om villkorlig dom, det stadgas att åtal skall äga rum om det finnes påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden. Härtill bör enligt min mening fogas, att åtal skall väckas om det erfordras för utredning i saken.

Beslut om eftergift av åtal bör, såsom förut anförts, i regel ankomma på överåklagaren d. v. s. landsfogden eller, i Stockholm, förste stadsfiskalen.

Enligt beredningens förslag ankommer det alltid på överåklagaren att avgöra huruvida åtal skall ske när någon som ej fyllt 18 år begått brott varå kan följa fängelse eller straffarbete. Härvid framhåller beredningen, att det icke vore tillräckligt att blott sådana fall underställdes överåklagaren då den underordnade åklagaren ansåge åtalseftergift böra ifrågakomma, enär detta i realiteten skulle innebära att prövningen av förutsättningarna för åtalseftergift i viktiga hänseenden komme att bero på den underordnade åklagaren. Denna ståndpunkt torde i princip böra godkännas.

I fråga om mindre förseelser skulle det emellertid uppenbarligen vara förenat med avsevärda praktiska olägenheter om till överåklagarens prövning skulle hänskjutas varje ärende angående åtal mot underåriga. Det är också anledning att befara att den skriftväxling som detta skulle föranleda i varje än så ringa mål kan giva upphov till en icke önskvärd praxis att underlåta åtal utan att frågan om åtalseftergift prövats i stadgad ordning. Det synes därför påkallat att distriktsåklagaren beträffande sådana förseelser anförtros att pröva frågan, om åtal skall väckas eller eftergivas. I överensstämmelse med nya rättegångsbalkens regler torde en bestämmelse härom böra avse åtminstone alla fall då brottet ej är belagt med strängare straff än böter. I fråga om brott som angivas i allmänna strafflagen synes man ej böra gå längre

än nu sagts. Beträffande förseelser som avses i specialstraffrätten torde det däremot vara nödvändigt att ytterligare utvidga distriktsåklagarens behörighet något. Frågan om åtal för sådana förseelser är i allmänhet ej av samma ömtåliga beskaffenhet som när det gäller brott mot allmänna strafflagen. Distriktsåklagaren synes därför kunna erhålla befogenhet att pröva åtalsfrågan beträffande förseelser som ej äro belagda med strängare straff än fängelse. Såsom exempel på sådana förseelser må nämnas de som avses i 38 § vägtrafikstadgan. I tveksamma fall bör distriktsåklagare underställa frågan om eftergift överåklagarens prövning.

Bestämmelser om vederbörande åklagares behörighet att pröva frågan om åtal och eftergift därav såvitt gäller minderåriga synes lämpligen böra införas i landsfogde-, landsfiskals- och stadsfiskalsinstruktionerna. Nu ifrågavarande lag torde icke böra innehålla andra föreskrifter i detta hänseende än dels ett stadgande att frågan om eftergift av åtal skall prövas av överåklagaren därest svårare straff än böter kan följa å brottet dels ock en bestämmelse om rätt för Kungl. Maj:t att göra avvikelse från vad sålunda i regel skall gälla.

Till grund för åklagarens prövning bör jämte polisrapporten finnas en särskild utredning rörande den brottslige person. I fråga om den sistnämnda utredningen har jag tidigare förklarat att det, såsom beredningen föreslagit, bör ankomma på barnavårdsnämnden att verkställa densamma. Med hänsyn till vad förut anförts synes det emellertid vara av nöden att i möjlig mån begränsa och underlätta barnavårdsnämndens arbete.

Det torde icke vara erforderligt att nämnden höres i andra fall än då åklagaren anser skäligen anledning finnas till att åtalet bör eftergivnas. Härjämte torde även böra stadgas att i fråga om mindre förseelser åtal må eftergivnas utan att nämndens yttrande inhämtats. Vidare torde det ej vara erforderligt att nämndens yttrande alltid innefattar en fullständig redogörelse rörande den brottslige person. Det synes ej sällan kunna inträffa att åklagaren anser åtal böra eftergivnas endast om det tillstyrkes av nämnden. Med hänsyn härtill synes det vara lämpligt att i första hand föreskriva att åklagaren skall inhämta yttrande huruvida nämnden vidtagit eller kommer att vidtaga någon åtgärd mot den brottslige och huruvida enligt nämndens mening åtalet bör eftergivnas. I andra hand bör stadgas att, om åklagaren det begär eller nämnden tillstyrker eftergift av åtal, yttrandet även skall innefatta redogörelse för den brottsliges personliga utveckling samt hans vandel och levnadsomständigheter i övrigt. För sådan redogörelse torde särskilda formulär med frågor och anvisningar böra upprättas. Härigenom icke blott underlättas arbetet för nämnden utan vinnes även en viss säkerhet för utredningens fullständighet. Vid utarbetandet av sådana anvisningar bör beaktas vad som av beredningen och i vissa yttranden uttalats om det sätt varpå utredningen bör verkställas.

I enlighet med vad beredningen föreslagit torde underrättelse om beslutad åtal eftergift böra tillställas barnavårdsnämnden.

Vid tillämpningen bör såsom beredningen framhåller ett gott samarbete mellan överåklagaren och barnavårdsnämnd eftersträvas. Överåklagarna böra även söka hålla kontakt med de myndigheter som ha att göra med barna-

vården. Skulle överåklagaren finna att en barnavårdsnämnd brister i fullgörandet av sina skyldigheter, t. ex. därigenom att nämnden underlåter att vidtaga erforderliga åtgärder, lär överåklagaren böra fästa barnavårdskonsulentens uppmärksamhet härpå eller anmäla förhållandet till länsstyrelsen eller barnavårdsinspektionen.

I fråga om barnavårdsnämndernas samarbete med överåklagarna har i vissa yttranden berörts spörsmålet om skyldighet för barnavårdsnämnderna att anmäla brott som komma till deras kännedom. Tidigare har framhållits att barnavårdsnämnderna i stor utsträckning torde underlåta att bringa begångna brott till polisens kännedom och i stället nöja sig med att vidtaga åtgärder enligt barnavårdslagen. Beredningen har uttalat att det av principiella skäl vore olämpligt att ålägga en barnavårdande myndighet att göra dylika anmälningar. Till detta uttalande vill jag ansluta mig under framhållande att, såsom jämväl beredningen antytt, dylik anmälan dock bör ske när det synes påkallat med hänsyn till brottets beskaffenhet och att barnavårdsnämnderna torde böra genom barnavårdsinspektionen erhålla vägledning i hithörande frågor.

Vad nu sagts om överåklagare äger i förekommande fall motsvarande tillämpning, när distriktsåklagare äger besluta om åtalseftergift.

Såsom beredningen föreslagit torde i 2 § 3 mom. barnavårdslagen böra intagas en erinran om de uppgifter som enligt lagstiftningen om åtalseftergift ankomma på barnavårdsnämnderna.

Vad angår *m å l s ä g a n d e n* har beredningen anfört att, om målsäganden erhöle vetorätt mot åtalseftergift, fall kunde tänkas förekomma där han skulle missbruka sin ställning. Av detta skäl har beredningen ansett åtalseftergift icke böra begränsas till sådana fall där målsäganden samtyckt därtill eller icke för ersättningstalan. Denna ståndpunkt synes böra godkännas. Emellertid måste, såsom beredningen framhållit, viss betydelse tillmätas målsägandens ställning till frågan om åtalseftergift. Med hänsyn härtill synes föreskrift böra meddelas att, om brottet medfört skada av någon betydelse, målsäganden såvitt möjligt skall beredas tillfälle att yttra sig innan beslut om eftergift meddelas. Huruvida målsäganden i andra fall bör höras, bör vara beroende på om det kan vara till nytta för prövningen.

Beträffande *m å l s ä g a n d e n s å t a l s r ä t t* har beredningen avisat tanken att föreslå någon ändring i gällande lag. Så länge målsäganden hade en principiellt obegränsad rätt att jämte åklagaren föra ansvarstalan, borde denna enligt beredningens mening icke rubbas genom lagstiftning på ett speciellt område, så mycket mindre som vissa skäl talade för att åtalsrätten kunde innebära ett korrektiv mot missbruk av åklagarens lämplighetsprövning. Vad beredningen föreslagit i denna del torde böra godtagas. Att helt beröva målsäganden hans åtalsrätt synes icke lämpligt. Ej heller vill jag förorda införandet av en kort frist för åtalsrättens utövning, enär en sådan frist kan verka som ett icke önskvärt incitament till åtals anställande.

Överåklagarens beslut om eftergift av åtal skall enligt förslaget *d e l g i v a s* den brottslige av överåklagaren eller den han därtill förordnar. Här-

vid framhåller beredningen att denna delgivning borde få karaktären av en allvarlig varning, äga rum i målsmans närvaro, ske muntligen och verkställas av myndighet med tillräcklig auktoritet. Vad härutinnan anförts synes vara ändamålsenligt. I lagtexten torde ej erfordras närmare bestämmelse än att beslutet skall på lämpligt sätt delgivas den brottslige.

Rörande återkallelse av åtal eftergift upptager förslaget en bestämmelse enligt vilken åtal eftergift må av åklagaren återkallas, därest den brottslige förövar nytt brott varå kan följa fängelse eller straffarbete eller åtal eljest, i samband med hans lagföring för annat brott, finnes påkallat ur allmän synpunkt. Av skäl som tidigare angivits bör emellertid möjligheten till återkallelse av eftergift göras något vidare. Dessutom märkes, att den av beredningen föreslagna bestämmelsen avviker från motsvarande föreskrift i nya rättegångsbalken och i vissa hänseenden är snävare än de i lagstiftningen om villkorlig dom upptagna stadgandena om förverkande. Lämpligast torde vara att upptaga en föreskrift liknande den i nya rättegångsbalken, enligt vilken eftergift må återkallas om tillräckliga skäl för eftergift ej längre föreligga. En sådan bestämmelse gör det möjligt att återkalla eftergift t. ex. om högre myndighet upphäver det beslut av barnavårdsnämnd som varit en förutsättning för åtal eftergiften eller om den underårige eljest icke erhåller den tillsyn som åklagaren förutsatt. Bestämmelsen om återkallelse av eftergift torde därför böra innehålla, att om tillräckliga skäl för eftergift finnas ej längre föreligga, den må återkallas.

Beträffande tillämpningsområdet för den föreslagna lagstiftningen synes, såsom beredningen föreslagit, frågan om eftergift av åtal mot den som dömts till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse eller som för skyddsuppfostran intagits å skyddshem eller allmän uppfostringsanstalt böra handläggas och avgöras i enlighet med de särskilda stadganden som därom finnas meddelade i 14 § lagen om tvångsuppfostran, 19 § lagen om ungdomsfängelse samt 44 § 3 och 4 mom. barnavårdslagen. Med avseende å bestämmelsen om eftergift av åtal i 49 a § alkoholistlagen har beredningen däremot icke föreslagit någon motsvarande undantagsbestämmelse. Ett visst skäl härför utgör det förhållandet, att sistnämnda paragraf endast avser brott varå icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i högst sex månader. Det synes emellertid vara lämpligare att denna begränsning undanröjes såvitt avser minderåriga och att jämväl de fall som avses i sagda paragraf undantagas från förslagets tillämpningsområde. I enlighet härmed torde dels ifrågasvarande hänvisning till särskilt meddelade stadganden även böra avse den som intagits å allmän alkoholistanstalt, dels ock till 49 a § alkoholistlagen fogas ett tillägg enligt vilket åtal mot den som vid brottets begående ej fyllt 18 år må eftergivas ändå att högre straff än nyss sagts kan följa å brottet.

Beredningens förslag är begränsat att avse brott för vilket åtal skall väckas vid allmän underrätt. Beträffande polisdomstol uttalar beredningen endast att den förutsätter att åtal mot minderårig för brott varå kunde följa fängelse undantages från polisdomstols behörighet, där i undantagsfall sådan behörighet nu föreligger. Vidare anføres att åtal eftergift ej borde ifrågakom-

ma när undantagsvis mål mot någon, som förövat brott före 18 års ålder, skulle hänskjutas till krigsrätt och att olägenheter ej torde vållas av att reglerna om åtalseftergift ej gällde i de sällsynta fall där mål mot minderåriga skulle anhängiggöras vid andra särskilda domstolar. Såvitt gäller polisdomstol måste emellertid frågan om lagstiftningens giltighet lösas i detta sammanhang, och med hänsyn till att eftergift skall kunna avse även bötesbrott torde anledning ej föreligga att från lagens tillämpning undantaga brott vilka åtalas vid sådan domstol. Med godkännande i övrigt av beredningens förslag synes därför böra stadgas, att lagen endast gäller åtal som skolat upptagas av allmän underrätt eller polisdomstol.

Såsom förut anmärkts finnas för närvarande i instruktionerna för polismästarna i vissa städer bestämmelser om eftergift av åtal. — — — Det synes icke föreligga hinder att låta denna befogenhet för polismästarna bestå orubbad vid sidan av den åklagarna enligt förslaget tillkommande rätten att eftergiva åtal. Något uttryckligt stadgande härom torde icke vara erforderligt.

Tidigare har anförts att kontroll över tillämpningen bör anordnas. Såvitt angår barnavårdsnämnderna har jag i detta hänseende anslutit mig till beredningens förslag att tillsynen bör utövas av barnavårdsinspektionen. På sätt beredningen föreslagit böra därför åklagarna åläggas att till statens inspektör för fattigvård och barnavård översända underrättelse om beslut varigenom åtal eftergivits. Uppgiftsskyldigheten torde dock behöva avse endast de fall då åtgärd av barnavårdsnämnden förutsättes skola vidtagas. Vad angår kontrollen över åklagarna synes det lämpligaste vara att såvitt överåklagarna beträffar uppdraga denna åt justitiekanslersämbetet, som för sådant ändamål jämväl bör få del av meddelade beslut om eftergift. Såsom Göta hovrätt framhållit innebär denna anordning en viss garanti för en enhetlig tillämpning. Om underrättelsen, i de fall då barnavårdsnämnden hörts, även innehåller upplysning om nämndens åsikt i ärendet, erhåller justitiekanslern möjlighet att särskilt ägna uppmärksamhet åt de fall då nämnden och åklagaren haft olika mening. Anmärkas må att justitiekanslerns ställning såsom överordnad åklagare dessutom alltid medgiver att särskilt tveksamma fall underställas hans prövning. Beträffande distriktsåklagarna torde kontrollen närmast böra utövas av överåklagarna.

Det torde vara anledning förutsätta, att sedan åklagarna vunnit erfarenhet rörande lagens tillämpning och en fast praxis utbildats, den föreslagna särskilda tillsynen över åklagarna kan inskränkas. Med hänsyn härtill torde föreskrifter om insändande till justitiekanslersämbetet eller vederbörande överåklagare av underrättelse om åtalseftergift böra meddelas i administrativ ordning. Motsvarande föreskrift rörande barnavårdsinspektionen synes däremot böra upptagas i lagen.

I den i vissa yttranden berörda frågan om registrering av beslut om åtalseftergift delar jag beredningens mening att särskilda anordningar i detta hänseende icke böra träffas. Såsom beredningen erinrat torde hos barnavårdsinspektionen komma att föras register över inkomna meddelanden

om eftergiftsbeslut, och i särskilda fall kan sålunda upplysning ofta vinnas huruvida beträffande viss person åtal eftergivits, därest sådan upplysning ej på annat sätt står att få.

Yrkandet i ett yttrande om utvidgning av förslaget att avse även nedläggande av allmänt åtal synes ej böra upptagas. Någon större praktisk betydelse skulle en bestämmelse härom näppeligen få och det synes även vara föga tillfredsställande att tillåta åtals nedläggande utan att motsvarande befogenhet tilldelas domstolen, något som i detta sammanhang icke torde böra ifrågakomma. Ej heller det i samma yttrande uttryckta önskemålet om sekretesskydd för handlingarna i ärende om åtalseftergift torde böra föranleda någon åtgärd. Redan nu kunna, enligt 10 § lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, handlingar rörande polismyndighets eller allmän åklagares verksamhet till beivrande av brott undanhållas offentliggörande, såvida skäligen kan befaras att deras utlämnande skulle vara menligt för enskild person. Det synes icke vara tillrådligt att i detta hänseende meddela någon mera vittgående undantagsbestämmelse.

Vad slutligen angår det i några yttranden uppmärksammade förhållandet mellan skyddshem och uppfostringsanstalter må anmärkas att, såsom beredningen framhållit, förslagets genomförande troligen kommer att medföra någon minskning i tillämpningen av lagen om tvångsuppfostran. Frågan om att på grund härav upphäva sagda lagstiftning kan emellertid ej upptagas i detta sammanhang, och jag vill härvid erinra att verkställigheten av tvångsuppfostran är föremål för utredning av 1942 års skyddshemsutredning i samråd med strafflagberedningen.

Rubriken till den nya lagen torde böra lyda: lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

De föreslagna bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 juli 1944.»

Lagrådet.

I fråga om det till lagrådet remitterade förslaget till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga ha två av lagrådets ledamöter gjort vissa uttalanden av allmän innebörd, vilka intagits å s. 65—67 i propositionen.

Vid 2 § i förslaget har lagrådet anfört:

»En allmän förutsättning för åtalseftergift är att brottets beivran icke be-
tingas av straffrättsskipningens ändamål. I anslutning härtill stadgas i sista
stycket att, ändå att sådant fall är för handen som i första stycket sagts, åtal
skall väckas, om det finnes påkallat med hänsyn till den allmänna laglyd-
naden eller för erforderlig utredning i saken. Det synes kunna ifrågasättas,
huruvida icke stadgandet blivit väl snävt avfattat; även andra allmänna hän-
syn kunna möjligen komma i betraktande. Framhävandet, på sätt som skett,
av utredningsintresset kan ock komma att undanskymma det såsom själv-
fallet ansedda — och ur vissa synpunkter längre gående — kravet att den
misstänkte som regel skall hava erkänt brottet. Vid dessa förhållanden och
då det torde framstå såsom klart, att eftergift ej må ske utan att den miss-

tänktes brottslighet blivit utredd, torde orden »eller för erforderlig utredning i saken» med fördel kunna utbytas mot förslagsvis »eller eljest ur allmän synpunkt» (jfr nya rättegångsbalken 20 kap. 7 § 1). I övrigt synes stadgandet — som närmast ger uttryck för allenast en i sakens natur liggande begränsning i åtalseftergiftens tillämpning — kunna avfattas kortare och därvid måhända böra sättas i början av paragrafen.

I fråga om förutsättningarna för åtalseftergift i de särskilda fallen torde, till vinnande av en om möjligt fastare utformning, innehållet i första stycket med fördel kunna något jämkas, huvudsakligen i redaktionellt hänseende. Särskilt synes beträffande den första gruppen fall avvikelse icke böra ske från barnavårdslagens terminologi.»

3 § i det remitterade förslaget har föranlett följande yttranden av lagrådets ledamöter.

Justitierådet *Alsén* och regeringsrådet *Eklund*:

»Av innehållet i första stycket av förevarande paragraf följer, att det skall ankomma på överåklagaren att avgöra huruvida åtal mot underårig skall ske, så snart å brottet kan följa frihetsstraff. I denna huvudregel föreslås i andra stycket den viktiga modifikation att även i dessa fall underordnad åklagare — som eljest enligt förslaget må tala endast å bötesbrott — skall efter Kungl. Maj:ts förordnande få väcka åtal. Någon begränsning i det Kungl. Maj:t givna bemyndigandet är ej föreskriven. Enligt remissprotokollet har bemyndigandet funnits erforderligt av huvudsakligen praktiska hänsyn. Dessa ha ansetts böra leda till att de lägre åklagarna erhålla behörighet att pröva åtalsfrågan även beträffande förseelser som avses i specialstraffrätten och ej äro belagda med strängare straff än fängelse. Frånsett att denna gränsdragning i viss mån ter sig godtycklig möta betänkligheter framförallt mot att i så vid omfattning å nämnda åklagare överflytta prövningsrätten i hithörande frågor. En bärande grund för strafflagberedningens förslag liksom ock för dess tillstyrkande i flertalet remissyttranden torde ha varit att särskilt kvalificerad åklagare — praktiskt taget överåklagaren — städse skulle pröva åtalsfrågan; bötesbrotten berördes ej av förslaget. Denna ståndpunkt synes ha goda skäl för sig. Är brottet sådant att därå kan följa frihetsstraff torde frågan om eftergift av åtal för detsamma i allmänhet vara av ömtåligare beskaffenhet än eljest. På ett så grannlaga område som förevarande måste det ock tillmätas stor betydelse, desto större ju allvarligare brottet är, att tillämpningen blir så enhetlig som möjligt; att ojämnheterna komma att framträda än mera, därest prövningen anförtros rikets cirka femhundra underåklagare, torde ligga i öppen dag. Vid angivna förhållanden synes försiktigheten bjuda att större varsamhet iakttages i fråga om behörigheten för underordnad åklagare att pröva eftergiftsfrågan, i allt fall intill dess erfarenhet vunnits rörande lagens tillämpning och en viss praxis utbildats. Ett ytterligare övervägande härutinnan synes alltså böra komma till stånd. Oberoende härav torde, med hänsyn jämväl till frågans i viss mån principiella innebörd, det Kungl. Maj:t i förevarande lagrum givna bemyndigandet böra i så måtto inskränkas att förordnande som där avses må meddelas allenast i den omfattning vartill särskilda skäl föranleda.»

Justitierådet *Lind* var ense med justitierådet *Alsén* och regeringsrådet *Eklund* beträffande den av dem ifrågasatta jämkningen i andra stycket av förevarande paragraf.

Justitierådet *Ericsson*:

»En jämförelse mellan bestämmelsen i förevarande paragraf därom, att frågan om eftergift av åtal skall prövas av viss åklagare, å ena sidan, samt strafflagberedningens förslag att det ankommer på viss åklagare att avgöra huruvida allmänt åtal skall ske d. v. s. att pröva åtalsfrågan i hela dess vidd, å andra sidan, kan lätt föranleda den tolkningen, att det remitterade förslaget medger underordnad åklagare rätt att, utan att underställa överåklagaren frågan om åtal eftergift, väcka ansvarstalan. Till förhindrande av en sådan tolkning, som enligt motiven icke är avsedd, och då härtill kommer, att remissförslaget i motsats till strafflagberedningens förslag saknar föreskrift om vilken åklagare, som skall äga återkalla meddelad eftergift (i princip den åklagare som beslutat eftergiften), hemställas att paragrafen i nu förevarande del måtte erhålla en avfattning, som klart anger, att åtalsfrågan skall i hela dess vidd (förslagsvis »frågan om åtal») prövas av angiven åklagare.

Den regel, som framgår av första stycket i förevarande paragraf, nämligen att det skall ankomma på överåklagaren att avgöra huruvida åtal mot underårig skall väckas, såframt å brottet kan följa svårare straff än böter, och att i följd härav underordnad åklagare är behörig att pröva åtalsfrågan allenast beträffande bötesbrott, är otvivelaktigt principiellt riktigt; åtal mot underårig för brott, varå kan följa frihetsstraff, bör nämligen icke utom i enstaka undantagsfall (jfr härom 2 § i strafflagberedningens förslag, varmed enligt motiven avsågs att bereda möjlighet att anförtro åtal eftergiften i Stockholm åt åklagaren vid rådhusrättens ungdomsrotel samt beträffande annan större stad undantagsvis åt annan åklagare) få väckas utan överåklagarens förordnande. Det är förty ägnat att ingiva allvarliga betänkligheter, då det remitterade förslaget i paragrafens andra stycke modifierar huvudregeln genom att, utan någon begränsning, bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna underordnad åklagare att pröva åtalsfrågan jämväl beträffande annat än bötesbrott och då departementschefen förklarar avsikten vara att genom stadgande i åklagareinstruktionerna förläna distriktsåklagare generell åtalsbehörighet beträffande »mindre förseelser», varunder skulle hänföras — utom bötesbrotten — sådana förseelser, som avses i specialstraffrätten (däremot ej brott som angivas i allmänna strafflagen) och ej äro belagda med strängare straff än fängelse. Även med erkännande av bärigheten i de rent praktiska överväganden, som vid den enhetliga regleringen av eftergiftsfrågan ansetts föranleda en annorlunda bestämd gränsdragning än den principiellt riktiga, synes man hava gått alldeles för långt genom att förläna distriktsåklagaren kompetens att pröva åtal eftergiften beträffande en i specialstraffrätten upplagen förseelse, för vilken maximistraffet är så relativt högt som fängelse två år. Försiktigheten och jämväl det förhållandet, att brottens placering i allmänna strafflagen eller i specialstraffrätten

icke bestämmas efter mera enhetliga grunder, synes bjuda att — om det av praktiska skäl skulle vara alldeles nödvändigt att utsträcka distriktsåklagarens kompetens utöver förseelser, som kunna förskylla fängelse i högst sex månader (ett åtminstone tidigare vanligt straffmaximum för lagstiftning jämlikt § 89 regeringsformen) — stanna åtminstone vid förseelser, som vid försvårande omständigheter kunna bestraffas med fängelse i högst ett år. Det bör ej heller förbises, att den enhetlighet i tillämpningen, som särskilt beträffande en lag av förevarande beskaffenhet är av största betydelse, skulle i stor utsträckning prisgivas genom den valda gränsdragningen och att vådorna härav växa ju vidare distriktsåklagarens kompetens bestämmas.

Det kan också med fog ifrågasättas, särskilt då den utökade kompetensen är avsedd att vara generell, huruvida icke gränsdragningen — huru denna nu än må bestämmas — har sin rätta plats i lagen i stället för i åklagareinstruktionerna samt huruvida icke under alla förhållanden förevarande paragraf bör erhålla en avfattning, som anger åtminstone huvudgrunderna för gränsdragningen.

Det i förslaget givna bemyndigandet för Kungl. Maj:t torde i allt fall lämpligen böra begränsas på sätt lagrådets övriga ledamöter förordat.»

7 § har föranlett följande yttrande av lagrådet:

»I denna paragraf stadgas, i nära överensstämmelse med motsvarande föreskrift i nya rättegångsbalken 20 kap. 7 § andra stycket, att eftergiften må återkallas, om tillräckliga skäl därför finnas ej längre föreligga. Enligt strafflagberedningens förslag var möjligheten att återkalla eftergiften betydligt snävare: återkallelse finge ske endast därest den brottslige förövade nytt brott varå kunde följa fängelse eller straffarbete eller åtal eljest, i samband med hans lagförande för annat brott, funnes påkallat ur allmän synpunkt. Som motivering för den föreslagna ändringen har departementschefen framhållit, att en vidare möjlighet vore påkallad därest åklagaren, såsom borde stå honom fritt, meddelade beslut om åtalseftergift utan att avvakta barnavårdsnämndens åtgöranden; visade det sig sedermera att tillräckliga och vid beslutets meddelande förutsatta åtgärder ej vidtagits, borde åklagaren kunna återkalla eftergiften. Denna möjlighet borde ock stå honom öppen t. ex. om högre myndighet upphävde ett beslut som varit en förutsättning för eftergiften. Det synes lagrådet kunna ifrågasättas huruvida återkallelse i angivna fall står i god överensstämmelse med den — helt visst med rätta — intagna ståndpunkten, att åtalseftergift icke bör förbindas med villkor. Om åklagaren av en eller annan anledning icke förlitar sig på att erforderliga åtgärder verkligen bli vidtagna och jämväl ståndande, torde enligt lagrådets mening eftergift i allmänhet icke böra ske. I dylika fall bör saken genom åtal hänskjutas till domstol, å vilken det ankommer att i samband med villkorlig dom, därest sådan ifrågakommer, föreskriva de villkor som kunna vara påkallade. Om åter eftergift skett och barnavårdsmyndighet brister i förutsatta åtgöranden, framstår det som naturligt att åklagaren på lämpligt sätt söker få rättelse till stånd. Den nu antydda ordningen synes icke blott principiellt utan jämväl praktiskt vara att föredraga; åklagaren föranledes till större återhåll-

samhet vid eftergiftens användande och barnavårdsmyndighetens känsla av ansvar för åtgärdens vidtagande stärkes. Endast försåvitt skäl till åtal föreliggande ur allmän synpunkt, såsom vid lagföring för något nytt mera allvarligt brott eller eljest i något stötande fall, torde alltså återkallelse böra få ske. Är, såsom lagrådet förmenar, denna principiella ståndpunkt riktig, synes den ock böra komma till uttryck i lagtexten. Visserligen bleve därigenom frågan om återkallelse i förevarande lag reglerad något annorlunda än som skett i nya rättegångsbalken. Härvid må emellertid erinras, att denna avser allenast eftergift vid ordningsföreseelser och att en återkallelse där sålunda är av jämförelsevis underordnad betydelse.»

Vid 8 § har lagrådet yttrat:

»Av remissprotokollet framgår att den befogenhet, som enligt gällande instruktioner tillkommer polismästare i vissa större städer att vid lindrigare föreseelser låta saken förfalla eller bero vid en varning, avses skola tills vidare bestå. Något uttryckligt stadgande härom har ej ansetts erforderligt. Uppenbarligen skulle det ha varit önskvärt, därest denna i administrativ ordning meddelade rätt till åtals eftergivande nu kunnat bringas att upphöra och ersättas med en mera ändamålsenlig reglering i lag. Då emellertid så torde komma att ske senast i och med ikraftträdandet av den nya rättegångsbalken (se 20 kap. 7 § och processlagberedningens förslag till rättegångsbalk II s. 260), lär den i förevarande fråga intagna ståndpunkten icke böra föranleda vidare erinran.»

Det remitterade förslaget till lag om ändrad lydelse av 49 a § alkoholistlagen den 12 juni 1931, vilket överensstämmer med motsvarande lagförslag i propositionen, har av lagrådet lämnats utan erinran.

Propositionen.

Vid föredragning i statsrådet den 17 december 1943 för beslut om avlämnande av förevarande proposition har *departementschefen* redogjort för de i anledning av lagrådets uttalanden verkställda ändringarna i 2 och 7 §§ av förslaget till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, varefter departementschefen vidare anfört:

»Vad lagrådet eller enskilda ledamöter därav i övrigt anfört har ej syns böra föranleda avvikelser från förslaget. I fråga om behörigheten för underordnad åklagare att medgiva eftergift av åtal har inom lagrådet uttalats att denna bör givas en snävare omfattning än som förutsatts i remissprotokollet. De synpunkter lagrådet därvid framhållit torde böra beaktas vid utfärdande i administrativ ordning av bestämmelser i ämnet. Därvid torde — fränsett sådan underåklagare som undantagsvis bör erhålla samma befogenhet som överåklagare att beträffande underårig besluta om åtalseftergift — vara lämpligast att genom uppräknings angiva vissa brott beträffande vilka sådan behörighet finnes kunna tilläggas underordnad åklagare. En sådan uppräkn-

ning kan med fördel begränsas till vissa förseelser, som äro så vanliga att det skulle vålla beaktansvärda praktiska olägenheter att kräva att åtalsfrågan städse prövas av överåklagaren, huvudsakligen trafikförseelser. I samband med utfärdande av sådana föreskrifter torde också bliva tillfälle att överväga att lämna åklagarna vägledning vid tillämpning av eftergiftsinstitutet.»

Motionerna.

I motionerna I: 205 och II: 399 redogöres inledningsvis för de i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken upptagna bestämmelserna om åtalseftergift vid bötesförseelser och om processlagberedningens motiv till dessa bestämmelser även för första särskilda utskottets uttalanden i ämnet vid 1942 års riksdag. Motionärerna anföra därefter bl. a. följande.

Behovet att införa möjlighet till eftergift av åtal vid bötesbrott har under de senaste åren — särskilt med hänsyn till den omfattande kriminaliseringen av kristidsförseelser — gjort sig alltmera kännbart. Då de ovannämnda reglerna om åtalseftergift icke nödvändigt behöva vara anknutna till rättegångsbalkens regler i övrigt, kunna därför starka skäl anföras för att utbryta dessa stadganden till en särskild lag som träder i kraft vid tidigaste möjliga tidpunkt och får gälla till dess rättegångsbalken i dess helhet sättes i kraft; vid sistnämnda tidpunkt torde den särskilda lagen böra upphävas genom den lag om rättegångsbalkens ikraftträdande som då skall utfärdas. Samtidigt med ikraftträdandet av den nu föreslagna lagen om åtalseftergift torde de föreskrifter angående sådan eftergift, som enligt vad ovan sagts finnas meddelade i instruktionerna för polismyndigheter i vissa större städer, böra upphävas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter till lagen. — — —

Därest stadgandena i 20 kap. 7 § rättegångsbalken om åtalseftergift vid bötesbrott skola utbrytas till en särskild lag, bör det övervägas huruvida det kan anses rationellt att även lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga upptar regler om eftergift av åtal vid sådana brott. Till stöd för att låta även åtalseftergiften vid bötesbrott vara reglerad i den särskilda lagen angående underåriga kan anföras, att detta kan möjliggöra att åtal eftergives vid vissa förseelser som indicera vanart, såsom fylleri, vid vilka det ej bör ifrågakomma att eftergift sker utan att den skyldige blir föremål för någon annan åtgärd, t. ex. av barnavårdsnämnd; enligt de från rättegångsbalken hämtade reglerna skulle man i sådana fall ej kunna kombinera eftergiften med någon särskild fostringsåtgärd. Häremot kan anföras, att det stora flertalet bötesbrott även för de yngsta brottslingarna ha karaktären av rena polisförseelser, varvid frågan om eftergift bör bedömas efter samma grunder som för vuxna personer, och att de fåtaliga fall av mindre förseelser som indicera uppfostrande åtgärder automatiskt komma under barnavårdsnämndens behandling emedan det åligger polismyndighet att göra anmälan till nämnden. Vidare kan anföras att frågan om återkallande av åtalseftergift synes böra lösas efter olika regler vid bötesbrott och vid svårare brott; i sistnämnda fall, då åtalseftergiften innebär att den brottslige överlämnas till socialvården, bör eftergiften enligt den mening som hävdats av strafflagberedningen endast kunna återkallas i samband med den brottsliges lagföring för annat brott.

I motionen II: 307 erinras till en början om innehållet i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga och om nya rättegångsbalkens regler om åtalseftergift för bötesförelser. I motionen anföres därefter följande.

Genom de nämnda reformerna torde frågan om åtalseftergift icke vara slutgiltigt löst. Starka skäl tala för att möjlighet att eftergiva åtal bör öppnas även i andra fall, alltså, när vuxna personer förövat brott varå kan följa frihetsstraff. Det ligger i sakens natur att det i livets mångskiftande förhållanden ej sällan måste uppkomma fall, som visserligen formellt falla under strafflagen men där omständigheterna äro sådana att det icke kan anses erforderligt eller ens försvarligt att samhället begagnar sig av sin rätt att åtala och straffa den felande. Detta kan t. ex. vara fallet när en förstagångsförbrytelse begåtts under mildrande omständigheter, särskilt när den brottslige uppnått hög ålder eller när lång tid, varunder den felande förhållit sig väl, förflutit efter brottets begående. Vid vissa brottstyper, där återfall i brott bäst förebygges genom särskilda vårdåtgärder, kan det vara motiverat att begagna sig av åtalseftergift; förslag därom hava redan framkommit under den straffrättsliga diskussionen. Vid en utredning om utvidgad åtalseftergift torde det även böra övervägas, huruvida åklagares rätt att eftergiva åtal bör kompletteras med en rätt för domstolen att i liknande fall eftergiva straff, därest åtal redan väckts.

Utskottet.

Bestämmelser om åtalseftergift i vissa särskilda fall ha, såsom utskottets redogörelse utvisar, meddelats i skilda lagar och författningar. Regler i sådant hänseende finnas sålunda intagna i bl. a. lagarna om tvångsuppfostran och ungdomsfängelse samt i barnavårds- och alkoholistlagarna. Polismästarna i vissa större städer äga enligt gällande instruktioner befogenhet att vid lindrigare förelser låta saken förfalla eller bero vid en varning till vederbörande. I 20 kap. 7 § rättegångsbalken den 18 juli 1942, om vars ikraftträdande det ankommer på Kungl. Maj:t med riksdagen att förordna, stadgas bl. a. att allmänt åtal må av åklagaren eftergivas om å brottet icke kan följa svårare straff än böter och det är uppenbart, att den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt. Närmare föreskrifter om eftergift av åtal skola enligt nämnda lagrum meddelas av Konungen.

Det genom nu förevarande proposition framlagda förslaget till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga avser att införa möjlighet till åtalseftergift i fall då brott begåtts av någon som därvid ej fyllt aderton år. Förslagets grundtanke är att lagföring och straff, i sådana fall då lagens förutsättningar äro för handen, skola ersättas med andra reaktionsformer, som äro bättre ägnade att tillrättaföra den unge lagöverträdaren. Det gäller sålunda icke att lämna brottet utan påföljd utan, såsom lagrådet uttryckt saken, att i kriminalvårdens ställe sätta socialvård. Vid ringa brott som skett av okynne eller förhastande skall dock åtal kunna eftergivas även utan att någon särskild åtgärd vidtages mot den underårige.

De föreslagna stadgandena äro tillämpliga såväl när å brottet kunnat följa

fängelse eller straffarbete som när det endast kunnat medföra bötesstraff. Enligt strafflagberedningens till grund för propositionen liggande lagförslag i ämnet skulle åtalseftergift kunna äga rum allenast för det fall att å brottet eller, där flera brott förövats, å något av dem kunde följa fängelse eller straffarbete. Bötesbrotten voro sålunda enligt strafflagberedningens förslag undantagna från lagens tillämplighetsområde; i fråga om bötesbrott borde enligt vad beredningen anförde unga och vuxna lagöverträdare jämföras i åtalshänseende. Till stöd för den motsatta ståndpunkt i fråga om bötesbrotten som intages i propositionen har departementschefen anfört bland annat, att straffskalorna ingalunda äro så anordnade, att man genom att utesluta bötesbrotten erhåller en lämplig indelning av brotten, samt att det finnes bötesbrott av sådan art att åtal bör kunna eftergivnas under förutsättning att barnavårdsnämnd vidtagit åtgärd mot den underårige.

Utskottet finner det angeläget att möjlighet till eftergift av åtal öppnas för den som vid brottets förövande icke fyllt aderton år. Redan i sitt utlåtande nr 18 vid 1942 års riksdag uttalade utskottet som sin mening, att det särskilt beträffande ungdom i denna åldersgrupp i många fall måste anses lämpligare att den som begått ett kanske helt ringa förmögenhetsbrott bleve föremål för ingripande från barnavårdsmyndighet än att åtal väcktes mot honom inför domstol. Detsamma kan med lika stor rätt sägas om åtskilliga andra brott.

Utskottet anser sålunda behov föreligga av särskilda lagregler, som lämna vederbörande åklagare rätt att i förekommande fall eftergiva åtal mot lagöverträdare i åldern mellan femton och aderton år. Detta gäller i första hand brott varå enligt lag kan följa fängelse eller straffarbete. Vid dylika brott bör i fråga om underåriga lagöverträdare åtalseftergift i regel förbindas med särskilda åtgärder, åsyftande den unges tillrättaförande. Härvid kommer främst åtgärd av barnavårdsnämnd i fråga. Är brottet, ehuru därå enligt lag kan följa frihetsstraff, av lindrig beskaffenhet, bör åtal kunna eftergivnas utan annan reaktion mot brottet än en varning i samband med beslutet om eftergift, eventuellt i förening med anordnande av strängare tillsyn i hem eller skola. Vid smärre ordningsföreseelser eller andra lindrigare bötesbrott synas i regel särskilda åtgärder icke böra tillgripas. I sådana undantagsfall där ett av underårig förövat bötesbrott, såsom t. ex. under vissa förhållanden fylleri, kan böra föranleda åtgärd av barnavårdsnämnd eller uppfostrande åtgärd av annan art, åligger det jämlikt 17 § andra stycket barnavårdslagen polismyndighet att ofördröjligen göra anmälan därom till barnavårdsnämnden. I fråga om eftergivande av åtal för bötesföreseelser synas tillräckliga skäl saknas att göra skillnad mellan ungdomliga och vuxna lagöverträdare. De i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken upptagna reglerna om åtalseftergift för bötesbrott äga också tillämpning på lagöverträdare oavsett deras ålder. Enligt utskottets mening kunna därför goda skäl andragas för strafflagberedningens ståndpunkt att begränsa tillämpningsområdet för den särskilda lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga till att avse allenast brott varå frihetsstraff kan följa.

Det kan å andra sidan icke bestridas att det, såsom departementschefen

anfört, i och för sig måste framstå såsom föga tilltalande att i lagen uppställa som villkor för åtalseftergift att brottet skall vara av viss svårare beskaffenhet. Enligt utskottets mening föreligger också ett verkligt behov att snarast möjligt införa bestämmelser om åtalseftergift för bötesbrott. Samma åsikt har framförts av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar i yttranden över strafflagberedningens förslag. Med hänsyn därtill att åtalseftergift för närvarande tillämpas enligt de ovan omförmälda, i administrativ ordning utfärdade instruktionerna för polismästarna i vissa städer, men möjlighet till sådan eftergift saknas i andra delar av riket, framstår det även som i hög grad angeläget att en gemensam lagstiftning i detta hänseende snarast kommer till stånd. Det må erinras om lagrådets i propositionen återgivna uttalande att det uppenbarligen skulle ha varit önskvärt att den i administrativ ordning meddelade rätten till åtals eftergivande nu kunnat bringas att upphöra och ersättas med en mera ändamålsenlig reglering i lag. Lagrådet har utgått från att så kommer att ske senast i och med ikraftträdandet av den nya rättegångsbalken. Behovet av bestämmelser om åtalseftergift för bötesbrott är lika framträdande i fråga om vuxna som unga lagöverträdare. Därest bötesföreselserna utmönstrades ur det nu framlagda lagförslaget, torde fördenskull lagbestämmelser motsvarande de i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken upptagna böra införas och träda i kraft samtidigt med nu ifrågavarande lag. Den föreliggande lagstiftningsfrågan skulle alltså enligt utskottets mening ha erhållit sin mest ändamålsenliga lösning genom samtidigt antagande av en lag om åtalseftergift för ungdomliga lagöverträdare i fråga om brott, varå kan följa fängelse eller straffarbete, och en lag om åtalseftergift för bötesföreselser av lagöverträdare i allmänhet. Denna tanke har även framförts i motionerna I: 205 och II: 399. Då utskottet likväl icke anser sig böra föreslå riksdagen att, med bifall till motionerna, nu antaga en lag av samma innehåll som de i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken upptagna reglerna om åtalseftergift för bötesbrott, har detta närmast föranletts därav att ikraftträdandet av nämnda lagbestämmelser enligt utskottets mening bör föregås av viss, enligt vad utskottet inhämtat, ännu ej verkställd utredning. Utskottet åsyftar härvid den utredning som förordats av första särskilda utskottet vid 1942 års riksdag, då utskottet vid sitt tillstyrkande av 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken förklarade att utskottet utgått från att de närmare föreskrifter om eftergift av åtal, som skulle meddelas i administrativ ordning, komme att — efter ytterligare utredning i frågan — erhålla sådant innehåll, att erforderlig kontroll över institutets handhavande vunnas och missbruk undvekes.

På grund av utskottets ovan återgivna synpunkter på önskvärdheten av en allmän lagstiftning snarast möjligt om åtalseftergift vid bötesföreselser kunde det ifrågasättas att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära framläggande snarast möjligt av förslag till sådan lagstiftning. Emellertid torde en särskild lag om åtalseftergift för bötesbrott icke kunna träda i kraft förrän tidigast den 1 juli 1945. Enligt vad utskottet inhämtat kommer processlagberedningen att föreslå att nya rättegångsbalken träder i kraft den 1 januari 1947. Vid sådant förhållande och då det synes utskottet angelägnare att alla krafter inriktas

på att i görligaste mån påskynda rättegångsbalkens ikraftträdande — ett intresse som skulle kunna äventyras om det bleve vanligt att sätta i gång utredningar om genomförande i förhand av bestämmelser i nya rättegångsbalken genom särskild lagstiftning — synes lagstiftning om åtalseftergift vid bötesförseelser böra anstå tills rättegångsbalken träder i kraft. I samband därmed böra tydligen vissa jämkningar genomföras i den särskilda lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga, så att icke frågan om eftergift av åtal för bötesförseelser regleras på olika sätt i olika lagar.

Vid bestämmandet av förutsättningarna för eftergift av åtal har man att taga hänsyn till såväl allmänpreventiva som individualpreventiva intressen.

I förstnämnda hänseende är det av vikt att åtalseftergift ej äger rum när brottets art eller omständigheterna vid dess begående låta det framstå som alltför grovt för att böra undandragas domstolsbehandling; även vid vissa mindre grova brott kan åtal vara påkallat ur allmän synpunkt. Huvudvikten ligger härvid på olämpligheten att underlåta själva åtalet och icke på frågan om den behandling den brottslige slutligen blir föremål för. De allmänpreventiva intressena ha i förslaget vunnit beaktande genom det för de skilda fallen av eftergift gemensamma stadgandet att åtal skall väckas, om det finnes påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest ur allmän synpunkt.

Vad härefter angår den individualpreventiva synpunkten bör åtalseftergift komma till stånd när man därigenom kan uppnå åtgärder som äro bättre än straff ägnade att tillrättaföra den brottslige. Som i propositionen framhållits är åtgärd enligt barnavårdslagen i regel det bästa sättet att komma till rätta med vanartig ungdom, d. v. s. unga personer vilkas levnadssätt urartat på ett sätt som väcker farhågor för deras framtida utveckling. De åtgärder som ifrågakomma enligt barnavårdslagen äro förmaning och varning, anvisande av arbete, bostad och utbildning, eventuellt å anstalt upprättad till stöd för hemuppfostran — samtliga dessa åtgärder kunna förenas med övervakning — samt olika former av skyddsuppfostran, vanligen inackordering i enskilt hem eller intagning å skyddshem. De angivna åtgärderna äro avsedda att komma till användning mot vanartig ungdom. Ofta har denna vanart tagit sig uttryck i brottsliga handlingar. Valet av åtgärd bör vara beroende av den brottsliges behov av omhändertagande. Är han utpräglat vanartig, torde det finnas små utsikter att tillrättaföra honom på anant sätt än genom ett omhändertagande i form av skyddsuppfostran, eventuellt i skyddshem. Är den vanart som tagit sig uttryck i brottet av mera lindrig beskaffenhet, bör man göra ett försök med omhändertagande i enklare former, t. ex. miljöombyte i förening med övervakning. Om den brottslige slutligen icke är att anse som vanartig utan brottet har rent tillfällig karaktär, kan det ifrågakomma att eftergiva åtal utan annan åtgärd än en varning. Av det sagda framgår att man vid valet av åtgärd uteslutande bör taga hänsyn till det lämpligaste sättet att avhålla den brottslige från nya brott. Däremot saknar brottets beskaffenhet i och för sig — i den mån det icke tyder på mera utpräglad vanart

— intresse i detta sammanhang. Omhändertagande för skyddsuppfostran kan i många fall vara mera motiverat vid ett relativt lindrigt brott, som har samband med en långt gången vanart hos den brottslige, än vid ett straffrättsligt sett grövre brott som bottnar i mera tillfälliga orsaker. Uppmärksamheten bör med andra ord mera inriktas på den personliga bakgrunden än på själva den brottsliga handlingen. Någon egentlig avvägning mellan brottets svårhetsgrad och den åtgärd som skall följa kommer därför ej i fråga. En sådan avvägning saknar betydelse för den brottsliges tillrättaförande och kan i all synnerhet beträffande de yngsta brottslingarna icke anses vara på sin plats. Vid utformningen av lagen om villkorlig dom har det ej heller ifrågasatts att binda domstolens valrätt mellan olika brottsförebyggande åtgärder vid hänsynstagande till brottets beskaffenhet, utan domstolen prövar fritt vilken åtgärd som är bäst ägnad att tillrättaföra den brottslige. Den för tillämpning av villkorlig dom stadgade begränsningen att brottet ej får förskylla straffarbete över ett år saknar i regel betydelse i vad angår brottslingar under 18 år till följd av straffnedsättningsregeln i 5 kap. 2 § strafflagen. Domstolen kan även för alla slag av brott direkt döma till tvångsuppfostran, vilken behandlingsform i princip icke skiljer sig från skyddshemsvården.

I förslagets 2 § uppräknas de åtgärder med vilka åtalseftergift skall kunna förenas: skyddsuppfostran eller därmed jämförlig åtgärd samt särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning. I det förstnämnda fallet skall eftergift ifrågakomma endast om den åtgärd som sättes i stället måste anses vara tillfyllest med hänsyn till brottets beskaffenhet och i det sistnämnda under förutsättning att gärningen ej är av svårare beskaffenhet samt det med skäl kan antagas att den underårige skall avhålla sig från att ånyo begå brott. Dessutom får åtal eftergivnas i ett tredje fall, nämligen om brottet är ringa och uppenbarligen skett av okynne eller förhastande. Utskottet finner den gjorda uppräknningen vara av värde men kan på ovan anförda skäl icke ansluta sig till det särskilda kravet på hänsynstagande till brottets beskaffenhet i de två första fallen av eftergift. Beträffande de unga brottslingar det här gäller bör brottets beskaffenhet beaktas vid bedömande av frågan huruvida åtal av allmänpreventiva skäl kan underlåtas men däremot icke göra tjänst som ett slags straffmättningsgrund. Det bör även beaktas att skillnaden mellan skyddsuppfostran, som kan verkställas i enskilt hem, och övriga åtgärder enligt barnavårdslagen är alltför flytande för att läggas till grund för en uppdelning av åtalseftergift i två olika typer. Däremot bör det även för det fallet att den underårige omhändertages för skyddsuppfostran eller blir föremål för därmed jämförlig åtgärd uppställas som förutsättning för eftergift att skälig anledning finnes till antagande att han skall avhålla sig från att ånyo begå brott. Vid åtalseftergift för de lindrigaste brotten, som huvudsakligen torde komma att utgöras av bötesbrott, torde däremot förslagets krav på att brottet skall vara ringa lämpligen böra bibehållas.

Utskottet vill alltså föreslå den lydelsen av 2 § första stycket, att eftergift av åtalet må äga rum, om den underårige omhändertages för skyddsuppfostran

ran eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning samt det med skäl kan antagas att han skall avhålla sig från att ånyo begå brott, eller om brottet är ringa och det uppenbarligen skett av okynne eller förhastande. Den allmänpreventiva synpunkten tillgodoses genom bibehållande av förslagets stadgande i tredje stycket att åtal skall väckas, om det finnes påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest ur allmän synpunkt. Av denna bestämmelse framgår, att det såsom departementschefen uttalat, bör vara uteslutet att eftergiva åtal för sådana brott som mord, rån, våldtäkt och andra förbrytelser av särskilt svår beskaffenhet.

Inom utskottet har ifrågasatts införande i lagen — förslagsvis såsom ett tredje stycke i 2 § — av en bestämmelse att åtal ej må eftergivas mot bestridande av den underårige eller den som har vårdnaden om honom. Som skäl för en sådan bestämmelse har anförts att de åtgärder, som vid åtalseftergift kunna ifrågakomma i stället för straff, kunna vara av synnerligen allvarlig och ingripande betydelse för den underårige och hans anhöriga samt att ett lagförande vid domstol kunde tänkas leda till en lindrigare reaktion. Utskottet vill i anledning härav framhålla, att en förutsättning för åtalseftergift med åtföljande behandling enligt barnavårdslagen självfallet bör vara att den underåriges brottslighet kan anses fullständigt utredd. Denna förutsättning torde i det stora flertalet fall innebära, att den underårige erkänt brottet. Att åtalseftergift i regel icke bör få föranleda en strängare reaktion mot den underårige än en domstolsförhandling skulle ha medfört finner utskottet uppenbart. Stor vikt bör självfallet tillmätas den underåriges och hans målsmans inställning till åtalsfrågan. Därest den underårige och hans målsman påkalla domstolsprövning synes åtalseftergift fördens skull i regel icke böra ifrågakomma. Det torde emellertid icke vara riktigt att uppställa samtycke av den underårige eller av den som har vårdnaden om honom såsom förutsättning för eftergivande av åtal. Erinras må, att sådant samtycke icke erfordras för beslut om omhändertagande för skyddsuppfostran enligt barnavårdslagen men att bristande samtycke från föräldrarnas sida medför att beslutet skall underställas länsstyrelsens prövning. Särskilt i de fall, då åklagaren icke meddelar beslut om eftergift av åtal förrän barnavårdsnämnden vidtagit åtgärd mot den underårige framstår det såsom omotiverat att fordra samtycke från denne eller vårdnadshavaren. Av barnavårdsnämnden eller högre administrativ myndighet meddelat beslut om omhändertagande för skyddsuppfostran förfaller nämligen icke därigenom, att åtal anhängiggöres vid domstol. Det synes vidare angeläget att förhindra möjlighet för den underårige eller hans målsman att under förhandling med åklagaren angående beskaffenheten och omfattningen av de åtgärder, som böra vidtagas mot den underårige vid åtalseftergift uppställa villkor som bli bindande för åklagarens ämbetsåtgärd. Slutligen må erinras att uppställande av samtycke såsom förutsättning för eftergift av åtal kan leda till åtskilliga svårigheter vid tillämpningen. Den underårige och vårdnadshavaren kunna sålunda hysa olika åsikter i åtalsfrågan, ett lämnat samtycke kan återkallas o. s. v.

Jämlikt 3 § första stycket av lagförslaget skall frågan om eftergift av åtal, såframt svårare straff än böter kan följa å brottet, prövas av landsfogden eller, i Stockholm, av förste stadsfiskalen. I andra stycket stadgas att Konungen äger förordna, att frågan om eftergift av åtal må, i den omfattning Konungen bestämmer, prövas av underordnad åklagare ändå att brottet är sådant som avses i första stycket. En ledamot av lagrådet har hemställt att lagrummet måtte erhålla en avfattning, som klart angåve, att åtalsfrågan i hela sin vidd skall prövas av angiven åklagare. Av departementschefens uttalanden framgår att avsikten icke är att medgiva underordnad åklagare rätt att, utan att underställa överåklagaren frågan om åtalseftergift, väcka ansvarstalan i de i första stycket angivna fallen samt att bestämmelser angående behörighet att anställa åtal komma att meddelas i vederbörande åklagarinstruktioner. Utskottet finner med hänsyn till dessa uttalanden icke skäl föreslå någon ändring i lagrummets avfattning i denna del.

Avgörandet huruvida åtal skall anställas eller eftergivnas ställer uppenbarligen stora anspråk på åklagarens omdömesförmåga, människokänedom och insikter i övrigt. Prövningen måste mången gång bli av synnerligen ömtålig och grannlaga natur. Detta torde i särskilt hög grad vara fallet i fråga om brott varå enligt lag kan följa fängelse eller straffarbete. Med hänsyn härtill och då det är av vikt att tillämpningen av institutet blir så enhetlig som möjligt synes det nödvändigt att åtalsfrågan i sådana fall regelmässigt prövas av överåklagaren. Det i 3 § andra stycket upptagna bemyndigandet för Kungl. Maj:t torde fördensskull, på sätt lagrådets ledamöter förordnat, böra i så måtto begränsas att förordnande som där avses må meddelas allenast i den omfattning vartill Konungen finner särskilda skäl föranleda. Exempel på fall där sådana särskilda skäl föreligga ha anförts av departementschefen i hans yttrande över lagrådets erinran.

Enligt 4 § första stycket skall åklagaren, då skälig anledning föreligger att åtalet bör eftergivnas, innan han beslutar i ärendet inhämta yttrande från barnavårdsnämnden i den kommun där den underårige vistas. I yttrandet skall angivas dels huruvida nämnden vidtagit eller kommer att vidtaga åtgärd beträffande den underårige och dels huruvida enligt nämndens mening åtalet bör eftergivnas. Lämpligheten av att ålägga nämnden att yttra sig i sistnämnda hänseende kan med fog ifrågasättas. Vid prövningen av åtalsfrågan skall, såsom förut framhållits, hänsyn tagas till såväl individualpreventiva som allmänpreventiva synpunkter. För barnavårdsnämnden torde det mången gång vara svårt eller omöjligt att uttala sig i frågan huruvida åtal är påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest ur allmän synpunkt. Ett sådant bedömande måste i viss mån sägas falla utanför ramen för barnavårdsnämndernas sedvanliga uppgifter. Obestridligt torde också vara att åtskilliga barnavårdsnämnder i riket sakna erforderlig kompetens härför. I fråga om de individualpreventiva förutsättningarna torde ett uttalande från barnavårdsnämndens sida däremot som regel kunna vara av värde. Nämnden besitter person- och lokalkänedom och torde, då åtalsfrågan avgöres, ofta redan ha vidtagit eller övervägt åtgärd beträffande den underårige. För åkla-

garens prövning av åtalsfrågan kan ett uttalande från nämndens sida huruvida sådan åtgärd kan anses tillfyllest för den underåriges tillrättaförande kunna vara till god ledning. Förhållandena torde många gånger vara sådana att en överåklagare icke kan erhålla personlig kännedom om den underårige och hans förhållanden. Han blir i sådana fall hänvisad till de upplysningar som kunna lämnas av barnavårdsnämnd och vederbörande distriktsåklagare. Att ansvaret för beslutet i åtalsfrågan skall åvila den beslutande åklagaren ensam ligger i öppen dag. Under hänvisning till det anförda föreslår utskottet sådan ändring av lagrummet, att nämndens yttrande skall — förutom uppgift huruvida nämnden vidtagit eller kommer att vidtaga åtgärd beträffande den underårige — innehålla uttalande huruvida enligt nämndens mening sådan åtgärd kan anses vara tillfyllest för hans tillrättaförande.

Då barnavårdsnämnden enligt utskottets förslag icke skall yttra sig i frågan huruvida enligt nämndens mening åtalet bör eftergivas, måste ändring vidtagas av stadgandet i 4 § andra stycket, att nämndens yttrande skall, om nämnden tillstyrker eftergift av åtal, innefatta redogörelse för den underåriges personliga utveckling samt hans vandel och levnadsomständigheter i övrigt. Enligt utskottets mening kan det icke anses erforderligt att sådan redogörelse skall lämnas i samtliga de fall, då nämnden finner skäl till eftergift föreligga. Då förslaget omfattar jämväl bötesföreselser, torde en redogörelse för den underåriges personliga förhållanden säkerligen i åtskilliga fall kunna undvaras. Det torde icke heller vara alldeles uteslutet, att en sådan bestämmelse skulle kunna innebära en viss frestelse för nämnden att av bekvämlighetsskäl avstyrka åtal eftergift i fall, då sakliga skäl talade därför. Utskottet vill på grund av det anförda förordna, att nämndens yttrande skall innehålla redogörelse för den underåriges personliga förhållanden, då åklagaren det begär eller nämnden själv finner det erforderligt.

I 6 § första stycket föreskrives att beslut om eftergift av åtal på lämpligt sätt skall delgivas den underårige. Strafflagberedningen, som föreslagit en bestämmelse av innehåll att beslutet skulle delgivas den brottslige av åklagaren eller den han därtill förordnade, uttalar i sin motivering att denna delgivning borde få karaktären av en allvarlig varning, äga rum i målsmans närvaro, ske muntligen och verkställas av myndighet med tillräcklig auktoritet. Departementschefen har funnit vad beredningen härutinnan anført vara ändamålsenligt. Då det genom propositionen framlagda lagförslaget i motsats till strafflagberedningens förslag jämväl omfattar åtal eftergift vid bötesbrott synes emellertid uppenbart att delgivningen icke i alla fall bör erhålla karaktären av en allvarlig varning eller eljest verkställas på det sätt som förutsatts av strafflagberedningen. Formen för delgivning bör avpassas efter gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt i varje särskilt fall. I fråga om brott varå kan följa frihetsstraff synes delgivningen av eftergiftsbeslutet i regel böra verkställas muntligen och på sådant sätt att den underårige erhåller en allvarlig varning. Beträffande beslut om eftergift av åtal för ordningsföreselser torde däremot en skriftlig delgivning i flertalet fall kunna anses tillfyllest. Uppenbart är också ett enklare delgivningsförfarande vid bötesföreselser påkallat av praktiska skäl.

De av utskottet anförda skälen för ett enklare förfarande vid delgivning med den underårige av beslut om åtalseftergift vid bötesförseelser synas jämväl böra föranleda vissa ändringar i 6 § andra stycket. Det torde sålunda icke böra föreskrivas att samtliga beslut om åtalseftergift skola tillställas barnavårdsnämnden. En föreskrift att underrättelse om beslutet skall tillställas barnavårdsnämnden i sådana fall då åtgärd av nämnden förutsättes torde vara tillfyllest.

Tillräckliga skäl ha enligt utskottets förmenande icke heller förebragts för den föreslagna bestämmelsen att underrättelse om eftergiftsbeslutet skall, därest åtgärd av barnavårdsnämnden förutsättes, tillställas statens inspektör för fattigvård och barnavård. Den kontroll i fråga om vidtagandet av erforderliga skyddsåtgärder som bör finnas synes lämpligen kunna anförtros åt barnavårdskonsulenterna. Vägledning och kontroll torde också kunna påräknas från barnavårdsombudens sida.

I fråga om kontrollen över åklagarnas tillämpning av eftergiftsinstitutet har departementschefen funnit lämpligast att denna såvitt överåklagarna beträffar uppdrages åt justitiekanslersämbetet, medan kontrollen över distriktsåklagarna närmast borde utövas av vederbörande överåklagare. Bestämmelser om ifrågavarande kontroll ha icke upptagits i lagförslaget. Departementschefen har förordat att föreskrifter om insändande till justitiekanslersämbetet eller vederbörande överåklagare av underrättelse om meddelade eftergiftsbeslut meddelas i administrativ ordning. Enligt utskottets mening kan det icke anses erforderligt att föreskrift meddelas om översändande till justitiekanslersämbetet av underrättelse om meddelade eftergiftsbeslut. Tillräckliga skäl torde saknas att underkasta överåklagarnas ämbetsutövning i fråga om åtalseftergift en mera ingående kontroll än deras ämbetsåtgärder i allmänhet. Härtill kommer att kontrollen skulle bli av övervägande negativ natur. Ett översändande till justitiekanslersämbetet av uppgifter om meddelade eftergiftsbeslut skulle icke bereda justitiekanslern möjlighet att granska i vad mån överåklagarna utan tillräckliga skäl underlåte att meddela beslut om eftergift av åtal. Anledning torde icke heller föreligga att hos justitiekanslersämbetet upplägga en motsvarighet till straffregistret beträffande personer som erhållit åtalseftergift. Såsom strafflagberedningen i sina motiv närmare utvecklade torde några straffrättsliga eller straffprocessuella skäl icke motivera en central registrering av meddelade åtalseftergifter. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt tillgodoser det intresse som uppenbarligen föreligger att statistiskt följa den nya lagstiftningens tillämpning. En detaljerad statistik — omfattande jämväl de fall då åtal väckts — torde utgöra tillräcklig grund för den kontroll som kan böra ankomma på justitiekanslern.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot övriga genom propositionen framlagda lagförslag.

De i motionen II: 307 väckta frågorna om eftergift av åtal mot vuxna personer för brott, varå kan följa frihetsstraff, och om domstols rätt att efter-

giva straff omfattas av de direktiv som den 6 oktober 1938 meddelats för strafflagberedningen. Det tillkommer chefen för justitiedepartementet att förordna om den ordning vari de till beredningens kompetensområde hörande frågorna skola upptagas till behandling. Utskottet förutsätter att de i motionen berörda frågorna komma att enligt departementschefens förordnande bli föremål för överväganden inom strafflagberedningen. Med hänsyn härtill saknas anledning för riksdagen att taga något initiativ i dessa hänseenden. Det synes också lämpligt att avvakta erfarenheterna av den nu föreslagna lagstiftningen om åtal eftergift vid brott av underåriga innan framställning göres om en utvidgning av möjligheterna till åtal eftergift och om införande av institutet eftergivande av straff. På grund härav finner sig utskottet icke böra föreslå riksdagen att i detta sammanhang anhålla om utredning och förslag i enlighet med motionärernas hemställan.

Utskottet får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

A) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga — måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1) Lag

om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Allmänt åtal må enligt vad nedan stadgas eftergivnas, därest brottet begåtts av någon som därvid ej fyllt aderton år.

Vad i lagen stadgas gäller allenast åtal, som skolat upptagas av allmän underrätt eller polisdomstol.

2 §.

Eftergift av åtalet må äga rum, om den underårige omhändertages för skyddsuppfostran eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd samt denna måste anses vara tillfyllest med hänsyn till brottets beskaffenhet,

om han utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sys-

Eftergift av åtalet må äga rum, om den underårige omhändertages för skyddsuppfostran eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning samt det med skäl kan antagas att han skall avhålla sig från att ånyo begå brott, eller

(Kungl. Maj:ts förslag:)

sättning och gärningen ej är av svårare beskaffenhet, samt det med skäl kan antagas att han skall avhålla sig från att ånyo begå brott, eller

om brottet är ringa och det uppenbarligen skett av okynne eller förhastande.

Åtal skall dock väckas, om det finnes påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest ur allmän synpunkt.

(Utskottets förslag:)

om brottet är ringa och det uppenbarligen skett av okynne eller förhastande.

3 §.

Frågan om eftergift av åtal skall, såframt svårare straff än böter kan följa å brottet, prövas av landsfogden eller, i Stockholm, av förste stadsfiskalen.

Konungen äger förordna, att frågan om eftergift av åtal må, i den omfattning Konungen bestämmer, prövas av underordnad åklagare ändå att brottet är sådant som avses i första stycket.

Konungen äger förordna, att frågan om eftergift av åtal må, i den omfattning *vartill Konungen finner särskilda skäl föranleda*, prövas av underordnad åklagare ändå att brottet är sådant som avses i första stycket.

4 §.

Är skälig anledning att åtalet bör eftergivnas, skall åklagaren, innan han beslutar i ärendet, från barnavårdsnämnden i den kommun, där den underårige vistas, inhämta yttrande, huruvida nämnden vidtagit eller kommer att vidtaga åtgärd beträffande den underårige samt huruvida enligt nämndens mening *åtalet bör eftergivnas*.

Nämndens yttrande skall, om åklagaren det begär eller nämnden *tillstyrker eftergift av åtal*, även innefatta redogörelse för den underåriges personliga utveckling samt hans vandel och levnadsomständigheter i övrigt.

Är brottet ringa, må åtalet eftergivnas utan att barnavårdsnämndens yttrande inhämtats.

Är skälig anledning att åtalet bör eftergivnas, skall åklagaren, innan han beslutar i ärendet, från barnavårdsnämnden i den kommun, där den underårige vistas, inhämta yttrande, huruvida nämnden vidtagit eller kommer att vidtaga åtgärd beträffande den underårige samt huruvida enligt nämndens mening *sådan åtgärd kan anses vara tillfyllest för hans tillrättaförande*.

Nämndens yttrande skall, om åklagaren det begär eller nämnden *finner det erforderligt*, även innefatta redogörelse för den underåriges personliga utveckling samt hans vandel och levnadsomständigheter i övrigt.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

5 §.

Har brottet medfört skada av någon betydelse, skall åklagaren, där så kan ske, bereda målsäganden tillfälle att yttra sig innan åtalet må eftergivas.

6 §.

Beslut om eftergift av åtal skall på lämpligt sätt delgivas den underårige. Underrättelse om beslutet skall ock Underrättelse om beslutet skall tillställas barnavårdsnämnden samt, ock, därest åtgärd av barnavårdsdärest åtgärd av nämnden förutsättes, nämnd förutsättes, tillställas denna. statens inspektör för fattigvård och barnavård.

7 §.

Eftergift av åtal må återkallas, såframt skäl därtill äro ur allmän synpunkt.

8 §.

Angående eftergift av åtal mot den som dömts till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse eller som för skyddsuppfostran intagits i skyddshem eller allmän uppfostringsanstalt eller som intagits å allmän alkoholistanstalt finnes särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

2) Lag

om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924¹
(ur 361).

Häri genom förordnas, att 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924¹ skall hava följande ändrade lydelse.

2 §.

3 mom. Om vissa på barnavårdsnämnden eller dess ordförande ankommande åtgärder är stadgat i lagarna om äktenskaplig börd, om barn i äktenskap, om adoption, om barn utom äktenskap, om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket, om förmynderskap, om förskottering av underhållsbidrag till barn samt om socialregister ävensom i 14 kap. 45 § strafflagen, i lagarna om särskild förundersökning i brottmål och om efter-

¹ Senaste lydelse, se 1940: 789.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

gift av åtal mot vissa underåriga samt i förordningarna om moderskapspenning och om mödrahjälp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

3) L a g

om ändrad lydelse av 49 a § alkoholistlagen den 12 juni 1931 (nr 233).

Häri genom förordnas, att 49 a § alkoholistlagen den 12 juni 1931¹ skall hava följande ändrade lydelse.

49 a §.

Misstänkes den, som enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt, att hava före utskrivning från anstalten begått brott, varå enligt lag icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader; hör detta under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det, där brottet är begånget i Stockholms län, å förste stadsfiskalen och eljest å landsfogden att efter hörande av anstaltens styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske. Har brottet begåtts innan den intagne fyllt aderton år, skall frågan om åtal prövas i nämnda ordning ändå att högre straff än nyss sagts kan följa å brottet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

B) att de i ärendet väckta motionerna, I: 205 och II: 399 samt II: 307, måtte anses besvarade genom vad utskottet här ovan anfört.

Stockholm den 10 mars 1944.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit
från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Branting, Karl Johan Olsson, Linnér, Krügel, Siljeström* och *Verner Andersson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Gezelius, Hedlund* i Östersund, *Werner, Olsson* i Mellerud och *Berg*, fru *Gustafson* samt herr *Nilson* i Eskilstuna.

¹ Se 1939: 325.

Reservation

av herrar *Linnér*, *Siljeström* och *Gezelius*, vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Bestämmelser om åtalseftergift — — — (lika med utskottet) — — — meddelas av Konungen.

Det genom nu — — — (lika med utskottet) — — — mot den underårige.

De föreslagna stadgandena — — — (lika med utskottet) — — — mot den underårige.

Utskottet finner det — — — (lika med utskottet) — — — åtskilliga andra brott.

Utskottet anser sålunda behov föreligga av särskilda lagregler, som lämna vederbörande åklagare rätt att i förekommande fall eftergiva åtal mot lagöverträdare i åldern mellan femton och aderton år. Detta gäller i första hand brott varå enligt lag kan följa fängelse eller straffarbete. Vid dylika brott bör i fråga om underåriga lagöverträdare åtalseftergift i regel förbindas med särskilda åtgärder, åsyftande den unges tillrättaförande. Vid smärre ordningsföreseelser eller andra lindriga bötesbrott synas i regel särskilda åtgärder icke böra tillgripas. I sådana undantagsfall där ett av underårig förövat bötesbrott, såsom t. ex. under vissa förhållanden fylleri, kan böra föranleda åtgärd av barnavårdsnämnd eller uppfostrande åtgärd av annan art, åligger det jämlikt 17 § andra stycket barnavårdslagen polismyndighet att ofördröjligen göra anmälan därom till barnavårdsnämnden. I fråga om eftergivande av åtal för bötesföreseelser synas tillräckliga skäl saknas att göra skillnad mellan ungdomliga och vuxna lagöverträdare. De i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken upptagna reglerna om åtalseftergift för bötesbrott äga också tillämpning på lagöverträdare oavsett deras ålder. Enligt utskottets mening kunna därför goda skäl andragas för strafflagberedningens ståndpunkt att begränsa tillämpningsområdet för den särskilda lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga till att avse allenast brott varå frihetsstraff kan följa.

Det kan å andra sidan icke bestridas att det, såsom departementschefen anfört, i och för sig måste framstå såsom föga tilltalande att i lagen uppställa som villkor för åtalseftergift att brottet skall vara av viss svårare beskaffenhet. Enligt utskottets mening föreligger också ett verkligt behov att snarast möjligt införa bestämmelser om åtalseftergift för bötesbrott. Samma åsikt har framförts av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar i yttranden över strafflagberedningens förslag. Behovet av bestämmelser om åtalseftergift för bötesbrott är emellertid lika framträdande i fråga om vuxna som unga lagöverträdare. En lämplig utväg synes vara att utmönstra bötesföreseelserna ur det nu framlagda lagförslaget och i särskild lag införa bestämmelser, motsvarande de i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken upptagna, att träda i kraft samtidigt med nu ifrågavarande lag.

Den föreliggande lagstiftningsfrågan skulle alltså enligt utskottets mening ha erhållit sin mest ändamålsenliga lösning genom samtidigt antagande av

en lag om åtalseftergift för ungdomliga lagöverträdare i fråga om brott, varå kan följa fängelse eller straffarbete, och en lag om åtalseftergift för bötesförelser av lagöverträdare i allmänhet. Denna tanke har även framförts i motionerna I: 205 och II: 399.

Då i motsats härtill de två olika områdena för åtalseftergift i propositionen sammanförts, har detta också medfört vissa olägenheter vid utformningen. Särskilt gäller detta detaljbestämmelserna angående förutsättningarna för åtalseftergift. Då lagförslaget omfattar såväl brott, vid vilka eftergiften bör bedömas ur processuell synpunkt, som brott, där huvudvikten måste ligga på bedömandet ur kriminalpolitisk synpunkt av den ena eller andra reaktionsformen, ha reglerna kommit att sakna nödig klarhet, och denna brist torde icke kunna avhjälpas genom någon omarbetning inom utskottet. Det är dock att märka att tillämpningen av eftergiftsreglerna ankommer på ett stort antal åklagare och att lagstiftningen rör sig på ett kriminalpolitiskt och processuellt område, som icke förut varit i lag reglerat.

Då majoritet inom utskottet icke kunnat vinnas för att i enlighet med motionerna framlägga förslag till dels en lag om åtalseftergift för ungdomliga lagöverträdare i fråga om brott, varå frihetsstraff kan följa, och dels en lag om eftergift av åtal för bötesbrott av lagöverträdare i allmänhet, synes en lämplig lösning ej kunna vinnas på annat sätt än att riksdagen avslår förevarande proposition och hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag till nästa års riksdag i enlighet med vad nyss angivits. Därvid kan jämväl närmare övervägande äga rum av de kontrollåtgärder, som må anses nödiga för att förebygga en ojämn tillämpning.

De i motionen II: 307 väckta frågorna om eftergift av åtal mot vuxna personer för brott, varå kan följa frihetsstraff, och om domstols rätt att eftergiva straff omfattas av de direktiv som den 6 oktober 1938 meddelats för strafflagberedningen. Det tillkommer chefen för justitiedepartementet att förordna om den ordning vari de till beredningens kompetensområde hörande frågorna skola upptagas till behandling. Utskottet förutsätter att de i motionen berörda frågorna komma att enligt departementschefens förordnande bli föremål för överväganden inom strafflagberedningen. Med hänsyn härtill saknas anledning för riksdagen att taga något initiativ i dessa hänseenden. Det synes också lämpligt att avvakta erfarenheterna av lagstiftningen om åtalseftergift vid brott av underåriga innan framställning göres om en utvidgning av möjligheterna till åtalseftergift och om införande av institutet eftergivande av straff. På grund härav finner sig utskottet icke böra föreslå riksdagen att i detta sammanhang anhålla om utredning och förslag i enlighet med motionärernas hemställan.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

A) att riksdagen måtte avslå förevarande proposition;

B) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 205 och II: 399 hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till nästkommande års riksdag dels till lag om åtalseftergift för ungdomliga lagöverträdare i fråga om brott, varå frihetsstraff

kan följa, och dels till lag om eftergift av åtal för bötesbrott i huvudsaklig överensstämmelse med därom givna bestämmelser i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken; samt

C) att motionen II: 307 måtte anses besvarad genom vad utskottet här ovan anförte.»